

CESTY HORNÍM KURVELESEM V ČASE A PROSTORU

MASARYKOVA
UNIVERZITA

Cesty horním Kurveleshem v čase a prostoru

The roads of Upper Kurvelesh through time and space

Udhëtimet nëpër Kurveleshin e Sipërm në kohë dhe hapësirë

Věra Klontza-Jaklová (ed.)

MASARYKOVA UNIVERZITA

BRNO 2020

*Na obálce: Jedna ze svatyň (tzv. „dobré místo“) v sedle Qafa e Pishave
On the cover: One of the shrines (so called “Good spot”) in the saddle Qafa e Pishave
Në kopertinë: I ashtuqajturi “vendi i mirë” në Qafën e Pishave*

Fotografie: The Nivica project 2017–2019 (archiv ÚAM FF MU Brno a Všechny tváře Albánie)

CC BY-NC-ND 4.0 Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0

© 2020 Masarykova univerzita, Jaroslav Ludva, Robert Dobra

ISBN 978-80-210-9708-7

ISBN 978-80-210-9711-7 (online ; pdf)

VÍTEJTE V NIVICI!

Jste čtenářem pohádek nebo milovníkem doby minulé? Pokud je vaše odpověď „ano“, pak Nivica je to pravé místo pro vás. Nivica je vzdáleným koutem panenské přírody, kde krajina vypadá stejně jako před staletími. Voda je čistější, tráva zelenější, sníh bělejší a slunce jasnější než kdekoliv jinde. Lidé tam žijí v harmonii s bohem a přírodou, tvrdě pracují a mají otevřené srdce. To pravé místo pro jakoukoliv vaši pohádkovou představu: v panenské scénérii Nivicě je snadné si představit cokoliv – čerty, draky i princezny.

Nejste příznivcem pohádek? Jste nadšeným horolezcem a líbí se vám divoká příroda? I pro vás je Nivica tím správným místem. Dostupná po nezpevněné cestě, směrem nahoru do kopců od poslední výspy civilizace, ukrytá mezi ostrými vrcholky hor a nekonečnou modrou oblohou. Nivica představuje panenskou krásu prudkých horských svahů, hlubokých údolí, čisté vody, vůně borovic a věčného ticha. Ať už jdete na procházku nebo horský výšlap, Nivica je místem, které si zamilujete.

Já jsem navštívil Nivicu před třemi lety a okamžitě jsem se do ní zamiloval. Stejně jako mnozí další, včetně premiéra Albánie, pana Ediho Ramy. Ten představil projekt s názvem „Sto vesnic Albánie“, v němž Nivica byla korunním klenotem. Premiér požádal ambasády v Albánii, aby se tohoto projektu zúčastnily a zanechaly

WELCOME TO NIVICA!

Are you a fairy-tale reader, an admirer of the world that used to be? Should your answer be yes, then Nivica is your place. Nivica is a remote corner of virgin nature – the countryside there looks the same as centuries ago. The water is cleaner, the grass is greener, the snow is whiter and the sun is brighter than anywhere else. People there live in harmony with god and nature, they are hard working and warm-hearted. It has a perfect scenery for any of your favourite fairy-tales: devils, dragons and princesses are easy to imagine in the pure landscape of Nivica.

Have you left fairy-tales behind? Are you a keen rock climber or are you into raw, wild mountain nature? Even for you Nivica is the right place. Accessible only by unpaved roads, all the way up from the last civilization anchorage, hidden between the sharp mountain tops and endless blue sky. That is Nivica, unspoiled beauty full of steep mountain slopes, deep valleys, crystal-clear water, pine-scent and eternal silence. Go for a walk or hike, Nivica is a place you will fall in love with.

I visited Nivica three years ago and immediately fell in love with it, the same way did many others including the Prime Minister of Albania, H.E. Edi Rama. He came up with “One hundred villages of Albania” plan, with Nivica being a crown jewel on that list. Local embassies

MIRËSEERDHËT NË NIVICË!

A i dashuroni rrëfenjat, e adhuroni botën siç qe në fillim? Nëse më thoni se ‘po’, Nivica është vendi tuaj! Ajo është një tokë e largët me një natyrë të virgjër ku fshati duket si shekuj më parë. Uji atje është më i kthjellët, bari është më i gjelbër, bora është më e bardhë dhe dielli më i shkëlqyeshëm se kudo tjetër. Në Nivicë njerëzit jetojnë në harmoni me Perëndinë dhe natyrën, janë punëtorë e me zemër të hapur. Peisazhi perfekt për rrëfenjën tuaj të zemrës; djajtë, dragonjtë, dhe princeshat janë lehtësisht të imagjinueshme në tokën e paprekur të Nivicës.

Mos vallë i keni harruar përrallat? Jeni një alpinist i dhënë pas natyrës së egër malore? Edhe për ju Nivica është vendi i duhur. E arritshme përmes rrugës së pashtruar, larg nga qytetërimi, dhe e fshehur mes majave të thepisura dhe qiellit të pafund blu. Kjo është Nivica, një bukuri e pastër mes rrëpirave malore, lëndinave të thepisura, ujit akull të ftohtë, aromës së pishave dhe heshtjes së përjetshme. Shkoni atje për një shëtitje apo ecje në mal – Nivica është një vend që do ta pëlqeni!

Unë e kam vizituar Nivicën tre vjet më parë dhe menjëherë rashë në dashuri me të – ashtu si shumë të tjerë, përfshirë edhe Kryeministrin e Shqipërisë SH.T. Z. Edi Rama. Ai prezantoi projektin e „100 Fsha-

tak svůj odkaz. My jsme si okamžitě vybrali Nivici – zaprvé proto, že jsme dané teritorium již skutečně „označkovali“ (čeští dobrovolníci tam již nějakou dobu vyznačovali turistické stezky), a za druhé proto, že Nivica má skutečně potenciál – nyní a ještě více v budoucnu. Nivica se stává vyhlášeným místem pro horskou a rurální turistiku. A nejen to, později jsem se dozvěděl, že Nivica byla důležitou křižovatkou cest starověkých civilizací, skrytý ráj pro archeology. Nivica má opravdu vše.

Nivicu jsme zařadili do našeho programu „malých lokálních projektů“ a snažili se splnit premiérovu žádost, abychom pomohli danému místu a zároveň zanechali odkaz. Zorganizovali jsme incomingový seminář o agroturismu pro půl tuctu zainteresovaných obyvatel Nivicě, ukázali jsme jim, jak agroturismus funguje v České republice, a když se vrátili, rozšířili svá podnikání. Pokračovali jsme ve značení turistických cest, čeští dobrovolníci vyznačili více než 120 km stezek a spojili Nivicu s mořem. Zrekonstruovali jsme Informační centrum v Nivici, dodali mapy a cedule. Nyní se můžete procházet dle libosti. Masarykova univerzita též přijela do Nivici, její archeologové nemohli odolat volání nivických stezek a údolí, která nabízejí neznámý obraz života ve starověku. Výzkum je teprve na začátku, ale výsledky jsou již nyní fascinující.

Co dodat – přijďte a uvidíte, že už nikdy nebudete chtít odjet.

have been asked by the Prime minister to take part in the project – to leave a trace. We have immediately embraced Nivica: first we have already literally marked the territory. As volunteers, Czech students have been marking hiking tracks over there for some time, and moreover Nivica really has the potential – now and even more in the future. Nivica can become one of those places famous for mountain and rural tourism. Not only that, later on I have learned that Nivica was an important crossroad of ancient migration routes, a hidden paradise for archaeologists. Nivica has it all.

We have put Nivica on the map of our “local small scale projects” and have tried to fulfil Prime minister’s request, to help the place and to leave some imprint. We have organised an incoming seminar on rural tourism for half a dozen interested Nivica villagers, we have shown them around the Czech countryside, they came back and enhanced their businesses. We have gone on with hiking-trail marking, the Czech volunteers have marked more than 120 km trails and have connected Nivica with the coast. We have reconstructed Nivica Info Centrum, and provided it with maps and signboards. Now you can hike as much as you like. Masaryk University has come to Nivica too; its archaeologists could not resist the tempting call of Nivica’s passes and valleys which offer the unknown picture of ancient life over there. The exploration is in the beginning but results are fascinating.

What else to say – come and see yourself, you will never want to leave.

Jaroslav Ludva

*Velvyslanec České republiky v Albánii
Ambassador of the Czech Republic to Albania
Ambasador i Republikës Çeke në Shqipëri*

trave të Shqipërisë“, mes të cilëve Nivica qe xhevahiri i kurorës. Ambasadave të huaja në vend ju kërkua nga Kryeministri të merrnin pjesë në projekt, të linin një gjurmë. Ne zgjodhëm Nivicën menjëherë. Së pari, aty kishim shënjuar shtigjet, në fakt studentët çekë prej kohësh kishin filluar vullnetarisht këtë punë, dhe së dyti, Nivica vertetë që ka potencial – sot, madje edhe më tepër në të ardhmen. Ajo mund të kthehet në një vend të famshëm të turizmit malor dhe rural. E jo vetëm kjo, por më vonë kam mësuar që dikur Nivica ka qenë një udhëkryq i rëndësishëm i rrugëve të antike të migrimit, një parajsë e fshehur për arkeologët. Nivica i ka të gjitha.

Ne e kemi vendosur Nivicën në hartën e projekteve tona të vogla vendore dhe jemi përpjekur të përbushim kërkesën e Kryeministrit, ta ndihmojmë atë vend, dhe të lëmë një gjurmë. Për disa banorë të fshatit kemi organizuar një seminar për turizmin rural, ku patën mundësinë të vizitonin fshatin çek; ata u rikthyen dhe kjo i ka ndihmuar sadopak në punën e tyre. Kemi vazhduar me shënjimin e shtigjeve, më tepër se 120 km janëshënuar dhe kanë lidhur Nivicën me bregdetin. Kemi rikonstruktuar Qendrën e Informacionit dhe e kemi pajisur zonën me tabela dhe harta. Tashmë mund të shëtisni sa të dëshironi. Universiteti i Masarikut ka ardhur gjithashtu në Nivicë, arkeologët e tij nuk mund t'i rezistonin tundimit dhe ecën në rrugët dhe lëndinat e Nivicës, që ofrojnë një pamje të jetës së lashtë atje. Eksplorimi është në fillesat e tij, por rezultatet janë mbresëlënëse!

Çfarë të shtoj tjetër – ejani dhe shiheni, por nëse vini, nuk do të doni të ikni më kurrë!

4:20 7.4 km **Kendrevice** ●

● **Kanione** 5.5 km 2:20
● **Lisat e Shenjte** 3.5 km 1:25
● **Stog** 3 km 1:00
● **Benc** 13 km 5:00

1:50 5 km **Nivice** ●

STEZKY NAPŘÍČ KURVELESEM

Albánie je země, která má po stránce turismu nepochybně mnoho co nabídnout – a i přesto, že dominantní podíl jejích návštěvníků dnes míří na krásné pláže a do mnoha historických měst s tisíciletou tradicí, srdcem Albánie jsou stále hory, které zabírají více než 75 % její rozlohy. Jejich přírodní bohatství, nespoutanost a historicky často romantizovaná, vlídná pohostinnost místních lidí (která má ovšem reálný základ) se dnes staví naproti často nedostačující infrastruktuře a podmínkám, které návštěvu země dovolí pouze těm dobrodružnějším z cizinců. Tato situace se ale v posledních letech (naštěstí právě pro turisty) začíná měnit a albánské hory se stále častěji objevují v hledáčku turistů i cestovních kancelářích. A jednou z největších skupin lidí, které se sem vydávají, jsou zcela pochopitelně i Češi. Máme-li nějakou svoji výraznou „turistickou charakteristiku“, nepochybně je to ta „trampská“, která nás tradičně provází již od počátku 20. století a která nás často pobízí k tomu, abychom se vydávali za neobjevenými místy, osamocenými údolím, dlouhými túrami napříč krajinou a dalším blízkým kontaktem s přírodou. Tomu nahrává i situace týkající se samotné turistické infrastruktury u nás, která zahrnuje jednu z nejhustších sítí stezek na světě a komunitu lidí, kteří je neustále udržují.

TRAILS CROSSING KURVELESH

Albania has, without any doubt, much to offer in the field of tourism. Even though the majority of visitors opt for its splendid beaches or the many historical cities with their centuries old cultural traditions, its mountains, which cover more than 75% of the country, are still the highlight. They offer the chance to experience not only the immense diversity of their spectacular natural terrain but also the generous hospitality of the local people. The mountains famous for their ferocity will surprise you as much as the warm welcome you will meet with in the villages. All these positives stand in contrast to the very often non-existent infrastructure for tourism and to conditions better suited only to the more bold and adventurous travellers. These adverse factors have, fortunately, now began to change and the Albanian mountains have started, little by little, to appear on the pages of travel brochures and on the bucket-lists of seasoned travellers. A large proportion of the people coming to the country are, unsurprisingly, Czechs. If there is one particular phenomenon of Czech tourism, it would probably be our long-standing romance with the culture of hiking, which, with roots early in the 20th century, inspires us to search for new adventures, following paths to unexplored valleys and taking long rambles through historic landscapes. The

UDHËT E KURVELESHIT

Shqipëria është pa dyshim një vend i cili ka shumë për të ofruar në fushën e turizmit – edhe pse shumica e vizitorëve ende frekuenton plazhet e saj të bukura dhe qytetet me histori mijëvjeçare, malet që zenë 75 përqind të territorit janë zemra e vertetë e këtij vendi. Pasuria natyrore e tyre dhe mikëpritja e vendasve që shpesh romantizohet (edhe pse ka një bazë mjaft reale) përplasit me mungesën e infrastrukturës dhe kushtet që janë të mjaftueshme vetëm për turistë aventurier. Për fat të mirë, kjo situatë ka filluar të përmirësohet në vitet të fundit dhe malet e Shqipërisë gjithnjë e më shumë përzgjidhen nga agjensitë turistike edhe vet turistët. Njeri nga grupet më të mëdha që vizitojnë malet shqiptare janë Çekët dhe kjo ndodh për arsye mjaft të mira. Nëse kemi një „karakteristikë turistike“ si Çekët, ajo është pa dyshim karakteristika e të ashtuquajturit „tramping“ që na shoqëron që nga fillimi i shekullit njëzet dhe shpeshherë na bën të zbulojmë vende të pazbuluara, lugina të zbrazëta, të ecim nëpër natyrën dhe të kërkojmë mënyra të tjera të kontaktit me të. Ky trend gjën një mbështetje të fortë në vet infrastrukturën turistike në vendin tonë e cila ofron njerin nga rrjetet më të dendura të shtigjeve turistike në tërë botë dhe gjithashtu mbështetet nga komuniteti i vendasve që vazhdon ti mirëmbajë këto shtigje.

Přesně tohoto ducha jsme v posledních letech hned několikrát částečně přenesli i do Albánie – české (či alespoň Čechy podporované) značky turisty vodí již celkem na třech místech v této zemi a na dvou z nich jsme se na jejich vzniku přímo podíleli. Zatím posledním z nich je přenádherná krajina jihoalbánské oblasti Kurvelesh, které je věnována tato brožura. Z mnoha více než dvoutisícových vrcholů není těžké zahlédnout blyštící se hladinu Jónského moře a oblast se stala předmětem našich návštěv a práce po dobu posledních tří sezón. Projekt značení, který v roce 2017 inicioval tehdejší ředitel Albánské pobřežní agentury A. Tare, tomuto regionu přinesl novou perspektivu pro pěší a další aktivní turistiku, a my jsme se do něj pustili naplno. Naše tříleté úsilí skončilo v létě 2019 a celkem se jej zúčastnilo více než 70 českých dobrovolníků. Jeho výsledkem je síť značených stezek, která ve svých krajních bodech spojuje městečko Borsh na pobřeží tzv. Albánské riviéry, okresní město Tepelenë a nížinu v okolí jihoalbánského letoviska Saranda (konkrétně rozvaliny starověkého města Finiq), přičemž středobodem této sítě se stala vesnice Nivica nacházející se hluboko v horách. Cesty samy o sobě by ovšem nebyly k ničemu, kdyby nevedly k zajímavým místům a kdyby nebyly prostředníkem na cestě za zážitky. Kurvelesh je oblastí, která je po kulturní i přírodní stránce bohatá a velmi dobře reprezentuje to, na čem může celý albánský horský turismus do budoucna úspěšně stavět. Pohlující atmosféru místních hor významně dokresluje i skutečnost, že zde stále lze nalézt živou pasteveckou praxi, která je přese všechny své proměny v průběhu let stále zdrojem obživy značného podílu místních obyvatel. Salaše a rozsáhlá stáda ovcí a koz lemují holá úpatí místních hor a pastevci a jejich rodiny,

tourist infrastructure in the Czech Republic allows us to indulge our passion for endless wandering; it has the highest density of marked trails in the world and a devoted community maintaining them.

We have now taken this Czech hiking-spirit to Albania three times in the past few years and, thanks to these campaigns, there are already three areas equipped with Czech (or at least Czech-inspired) marked trails and on two of these we contributed directly. The latest is the beautiful region of the south-albanian Kurvelesh mountains, with peaks that offer views over the glittering waters of the Ionian sea. It has been the subject of our endeavours for the last three years and we are proud to present it in this leaflet. The project of marked trails was initiated by the director of Albanian Coastal Agency, Auron Tare, back in 2017. It brought new perspectives to hiking and other forms of activity-based tourism and we gladly devoted our energy to it. Three years of labour, carried out by more than 70 volunteers from the Czech Republic, ended in 2019. The outcome is a network of marked routes connecting the city of Borsch, lying in Albanian riviera, the departmental capital Tepelene and the lowlands in the vicinity of south-albanian resort at Sarande (in particular the ancient city of Finiq). The central point of this network was based in the village of Nivice, situated high in the mountains. The routes themselves are secondary and make sense only in relation to the fascinating places alongside them. Kurvelesh is, in the terms of both culture and nature, a very rich area and represents well the strong future potential of Albanian hiking. The unique atmosphere of the Kurvelesh mountains is underlined by the fact that it's possible

Pikërisht këtë shpirt dhe qasje sollëm me vete në Shqipëri – shtigje të markuara (ose të paktën të mbështetura nga Çekët) tashmë u shërbëjnë turistëve në tre rajone të Shqipërisë dhe në dy raste të tilla u angazhuam drejtpërdrejt në realizimin e projektit të tillë. Rajoni i fundit nga këto tre është natyra e mahnitshme e Kurveleshit të cilit i kushtohet kjo broshurë. Nga majat e tij që arrijnë deri në lartësi mbi dy mijë metra lehtë mund të shihet deti rrëzëllues Jon dhe gjatë tre sezonave të kaluara shërbeu si qendra e punës sonë. Projekti i markimit dhe rrijtimit i filluar nga asokohe drejtori i Agjensisë kombetare e bregdetit, A. Tare, i solli këtij rajoni një perspektivë të re për ecje turistike (hiking) edhe për forma të tjera të turizmit aktiv dhe ne kemi filluar të punojmë për të shfrytëzuar këtë potencial sa më shumë. Mundimi ynë trevjeçar ka mbaruar në verën e vitit 2019 dhe në kuadër të tij u angazhuan më shumë se 70 vullnetarë nga Çekia. Në fund rezultoi në krijimin e një rrjeti të shtigjeve të markuara që lidh fshatin e Borshit në bregdetin e ashtuquajturit Rivierës Shqiptare me qytetin e Tepelenës dhe rrafshnaltën pranë qytetit të Sarandës (më saktë me parkun arkeologjik e Finiqit). Fshati Nivicë që gjendet thellë në mal të u bë qendra e këtij rrjeti.

Nuk do të kishte kuptim të markojmë shtigjet po të mos na çonin në vende të ndryshme interesante në mënyrë kuptimplotë dhe po të mos na ndërmjetësonin përvojë të ndryshme. Kurveleshi i Sipërm është një rajon shumë i pasur nga ana natyrore edhe kulturore dhe gjithashtu është një përfaqësues i shkëlqyeshëm i të gjithve karakteristikave në të cilat mund të bazohet turizmi shqiptar malor i së ardhmës. Atmosfera e veçantë e këtyre maleve gjithashtu shoqërohet nga

příjždějí sem vždy v letních měsících, návštěvníkům poodhalují styl života, který se v jádru nezměnil již po tisíce let. Jakýsi romantizovaný „dotek minulosti“ tu návštěvník pocítí snad o to víc, že se jedná o oblast bohatou na starověké rozvaliny, opuštěné vesnice a obydlí, beктаšíjské modlitebny, chrámy, svatyně a staré mosty, které dohromady vytváří nezvyklou mozaiku hodnou prozkoumávání. O nic méně bohatý však není ani přírodní potenciál místních hor – návštěvník zde nalezne jedny z nejmalebnějších kaňonů v Evropě, desítky vodopádů, zalesněná údolí i horské vrcholy, které se svým rázem výrazně liší od těch, jež je možné nalézt v tzv. Albánských „alpách“ na severu země.

S turismem a jeho různými podobami neoddiskutovatelně přicházejí i nemalé výzvy – pro místní komunity, samosprávu a koneckonců i samotný stát a jeho turistickou koncepci. Jednou z největších dlouhodobých výzev pak představuje hledání rovnováhy mezi turistickým využitím různých oblastí (s hrozbou, že velká návštěvnost přinese neblahé dopady) a snahou přírodní a kulturní bohatství chránit a zabránit jeho nadužívání. Pro oblast, jakou je Kurvelesh, je značení turistických stezek, šíření informací o nich a jejich udržování nepochybně jedním z nejlepších východisek. Krajina se jejich prostřednictvím propojuje a stává se svého druhu kontinuálním zážitkem, jehož začátek i konec může ležet leckde. Dávat důraz na putování (a nikoliv pouze jednotlivé cíle, které spojuje) tak umožňuje i rozprostřít návštěvníky a umožnit, aby zažili daný region a ten z nich po ekonomické stránce čerpal pokud možno celý. Značené stezky také otevírají možnosti pro návštěvu těm, kteří nechtějí využívat služeb místních průvodců a na organizovanou cestu by se zkrátka nevydali (ať už z jakýchkoliv důvodů).

to encounter the real pastoralism which, even today, remains part of the lifestyle of local communities. Sheepfolds and herds of goats and sheep are spread over the mountain-sides and shepherds with their families coming for summer months invite visitors to taste life unchanged for a millenium. Ruins of ancient cities, deserted villages, bektashi muslim shrines, temples, old stone bridges – all these monuments help the observer to feel “the touch of the past” and increase the desire to explore this cultural mosaic. The natural landscape is also full of diversity– deep winding gorges, waterfalls, Mediterranean forests, mountain peaks – all very different from the Albanian Alps in the north of the country.

Different forms of tourism bring their own challenges – for local communities, government and overall regional development planning. One of the biggest challenges is finding a healthy compromise between sustainable tourism and protection of cultural and natural heritage. Too many visitors can seriously affect fragile ecosystems and damage ancient sites. The management of marked trails, their maintenance and the education of visitors in the ‘manners’ of ethical tourism, is the best approach for the Kurvelesh region. The landscape is connected by the routes and becomes an experience without end. Emphasizing not the particular destinations but the joy of wandering itself helps to spread the visitors over the whole area which benefits a variety of local communities and does not focus only on one place. Trails also offer an option for those willing to explore on their own without tour guides.

We hope that Upper Kurvelesh region is at the beginning of its journey to become a popular destination for hiking and active tourists not only from the Czech

një traditë e gjallë baritore që ende shërbën si një burim i rëndërishtëm ekonomik për një sasi të madhe të banorëve (edhe pse është ndryshuar gjatë dekadave të mëparshme). Stanet e barinjve dhe tufat e mëdha delesh e dhish shihen në rrëzat e çdo mali dhe barinjtë vendas dhe familjet e tyre që rrinë në ketë rajon gjatë kohës së beharit u tregojnë vizitorëve se si duket një stil i jetës që nuk është ndryshuar disa mijë vjeç. Një „prekje e së kaluarës“ e tillë e romantizuar mund të ndihet edhe më shumë falë faktit që Kurveleshi ofron një sasi të konsiderueshme të gërmadhave të qytetave të lashta, fshatrave të braktisura, faltoreve bektashi-ane, tempujve dhe urave të vjetra osmane – të gjitha këto së bashku krijojnë një mozaikë që ia vlen të zbuloni. Potenciali i natyrës malore është gjithashtu i fortë dhe vizitori i Kurveleshit do të gjejë disa nga kanione më piktoreskë në Evropë, dhjetra ujëvara, lugina me pyje të dendura dhe maja që duken shumë ndryshëm në krahasim me ato që ndodhen në malet e Shqipërisë së veriut në Alpet Shqiptare.

Megjithatë është e padiskutueshme që së bashku me turizmin vijnë edhe sfida të ndryshme që patjetër duhet marrë parasysh – këto nuk janë vetëm sfida për komunitetin lokal, por edhe për administratën lokale dhe në fund të fundit edhe për vet shtetin dhe konceptin e turizmit e tij. Njëra nga sfidat afatgjatë është kërkimi i një balance midis shfrytëzimit turistik të rajoneve të ndryshme (me rrëzikun që rritja e numrit të vizitortëve do të sjellë pasoja negative) dhe ruajtjes së pasurisë kulturore dhe natyrore dhe përkufizimit të shfrytëzimit të tyre. Në rastin e një krahine siç është Kurveleshi duket që krijimi i një rrjeti të shtigjeve turistike, shpërndarja e informacioneve mbi të dhe mirëmbajtja e tyre patjetër u takon udhëdaljeve më të përshtatshme. Njëpërmjet këtyre, terreni bëhet më kompakt dhe gjithashtu para-

Doufáme proto, že horní Kurvelesh je teprve na začátku své cesty coby zajímavé místo, které nebude unikat pozornosti návštěvníků a jako jedna z nejkouzelnějších oblastí v Albánii upoutá pozornost mnoha aktivních turistů (nejenom těch z Česka). Snad tak stezky, které jej nyní protínají, budou živou formou sloužit svému účelu – tedy, snad se stanou spojnicí míst, lidí i zážitků a jejich samotná existence a přicházející turisté pomohou tuto nádhernou oblast ve všech ohledech udržet živou.

Robert Dobra

Albanista, zakladatel iniciativy Všechny tváře Albánie

O iniciativě Všechny tváře Albánie:

Iniciativa VTA vznikla v roce 2018 coby spolek, jehož cílem je realizovat v Albánii různé projekty na poli kultury, udržitelného turismu a dobrovolnických aktivit a také posilovat povědomí o Albánii v České republice.

Web: www.tvare-albanie.cz

Facebook: facebook.com/tvarealbanie

STEZKY V KURVELESHI

OKRUŽNÍ STEZKA KAŇONEM V NIVICI

Doporučený čas: 4 hodiny

Vzdálenost: 6,9 km

Okružní stezka, která vede kaňonem v okolí vesnice Nivica. Umožní vám prozkoumat trosky hradu Nivica a sestoupit dolů k několika vodopádům. Dále pokračuje

Republic but also from far and wide. As one of the most magical areas in Albania it definitely has a potential for exploration. We believe that the marked trails will be an element connecting not only geographical space but also people and, adventures and we hope that their existence will help keep the region and its traditions alive.

Robert Dobra

Albanologist, the leader of Všechny tváře Albánie initiative

About Všechny tváře Albánie initiative:

The VTA initiative was founded in 2018 as an association for the realization of cultural projects, sustainable tourism, volunteer-based activities and to popularize Albanian culture in the Czech Republic.

Website: www.tvare-albanie.cz

Facebook: facebook.com/tvarealbanie

TRAILS IN KURVELESH

THE NIVICA HISTORY TRAIL

Recommended time: 4 hours

Distance: 6.9 km / 4.2 miles

A circle trail that leads through the Nivica canyon. Explore the ruins of Nivica's castle and descend below to several waterfalls, continuing around an ancient shrine in the oak forest, which is still being used by the locals.

qitet si një përvojë e pakufizuar që mund të fillojë dhe mbarojë kudo. Të theksojmë ecjen (dhe jo vetëm pika individuale që ndodhen në rrugën e caktuar) do të thotë që mund të shpërndajmë vizitorët dhe mund tu lejojmë atyre që të shijojnë tërë rajonin – dhe në fund të fundit, tërë rajoni do të përfitojë nga kjo qasje. Falë shtigjeve të markuara gjithashtu mund të vizitohen turistët që nuk kanë dëshirë të shfrytëzojnë shërbimin e një guide turistike (çfarëdo qoftë arsyje) dhe po të mos kishte mundësi për tu orientuar vet, nuk do të vinin kurrë.

Shpresojmë që Kurveleshi ende ndodhet në fillim të udhëtimit të tij si një vend i veçantë që do të bëhet një pjesë e itinerarit të shumë turistëve – gjithashtu besojmë që këtij rajoni të mrekullueshëm do t'ia kushtojnë vëmendjen turistët aktivë nga tërë bota (jo vetëm nga Çekia). Lë të shpresojmë që shtigjet që kalojnë nëpër Kurveleshin do të lidhin njerëzit, vendet edhe përvojat dhe ekzistenca e tyre dhe turistët e ardhur do të ndihmojnë ta mbajnë këtë rajon të bukur të gjallë në të gjitha aspekte.

Robert Dobra

Albanolog, kryetari i iniciativës VTA

Mbi Shoqatën VTA:

Shoqata çeke VTA u krijua në vitin 2018 me qëllim të realizojë projekte të ndryshme në fushën e kulturës, turizmit të qëndrueshëm dhe aktiviteteve vullnetare në Shqipëri dhe ti ndërmjetësojë publikut çek informacione të përshtatshme për Shqipërinë.

Web: www.tvare-albanie.cz

Facebook: facebook.com/tvarealbanie

skrže dubový háj s pohanským chrámem, který místní stále používají a nosí sem i obětiny.

STEZKA TEPELENĚ – BĚNÇ – NIVICĚ

Doporučený čas: 1 den

Vzdálenost: 20 km

Stežka vedoucí z Tepeleně skrže kaňon až do Nivicě. Do 60. let 20. století to bývala hlavní cesta, spojující Nivici s centrem regionu. Po cestě se nachází spousty pitné vody a nedaleko od Tepeleně také akvadukt Aliho Paši. V kaňonu není signál a stežku pro její náročnost nedoporučujeme rodinám s dětmi ani lidem, kteří nejsou zvyklí na náročné horské treky.

MAJOR BILL TILLMAN'S TRAIL

Recommended time: 1 day

Distance: 20 km / 12.4 miles

Beautiful trail leading to Nivica through the magnificent Nivica canyons. It used to be the main path (until 1960's) connecting it to center of the region, the city of Tepelene. There is a plenty of water (drinkable right from the river) and the famous aquaduct of Ali Pasha of Tepelene can be seen from the trail shortly after leaving Tepelene. There is a lack of mobile phone signal in the canyon.

SHTIGJET E MARKUARA

SHTEGU I KANIONËVE TË NIVICËS

Koha e rekomanduar: 4 orë

Largësia: 6,9 km

Shtegu që kalon nëpër kanionët e Nivicës. Nëpërmjet këtij mund të zbuloni rrënojat e kalasë së Nivicës dhe disa ujëvarre më poshtë. Shtegu vazhdon në kodrën e lisave të shenjta ku ndodhet edhe një i ashtuquajtur vendi i mirë me një traditë të lashtë të cilin vendasit ende vizitohen.

TEPELENË – BĚNÇ – NIVICĚ

Koha e rekomanduar: 1 ditë

Largësia: 20 km

Shtegu nga Tepelena që përshkon kanionin deri në Nivicë. Deri në vitet 60 shërbeu si rruga kryesore që lidhte Tepelenën me Nivicën. Kanioni ofron mjaft ujë të pijshëm dhe afër fshatit të Bënçës ndodhet akvadukti i Ali Pasha Tepelenës. Në kanionin gjithashtu nuk ka sinjali celular dhe ky shteg nuk u rekomandohet familjeve me fëmijë as vizitorëve që nuk kanë përvojë të mëparshme me ecje malore.

Cesta z Progonatu do Golemu
Trail from Progotan to Golem
Rruga nga Progonati në Golëm

HORA KËNDREVICA – VÝSTUP NA VRCHOL

Doporučený čas: 14 hodin

Vzdálenost: 17,6 km + 2× 4,7 km (kumulativní převýšení cca 1200 výškových metrů)

Výstup na horu Këndrevica (Maja e Këndrevicës, 2102 m n. m.), která je nejvyšším vrcholem v okolí. Abyste měli možnost dojít až na samotný vrchol a vrátit se před setměním, doporučujeme vyrazit brzo ráno. Za dobrého počasí je z vrcholu vidět Jónské moře. Nedaleko od místa, kde končí značená stezka a začíná výstup na samotnou horu, se nachází vodní zdroj s pitnou vodou.

BORSH – KUÇ – NIVICË

Doporučený čas: 1,5 dne

Vzdálenost: 38 km

Stezka vedoucí z pobřežní městečka Borsh, skrze kaňony a dále do Nivicë. Po cestě je spousta zdrojů pitné vody (nejvíce ze všech našich značených stezek), několik vodopádů a celá řada historických památek (počínaje nebo konče hradem v Borshi).

NIVICË – GOLEM – ZHULAT – SENICË

Doporučený čas: 2 dny

Vzdálenost: 39,7 km

Další malebná trasa s bohatou historií, která je zatím naší nejoblíbenější – z Nivicë vede na jih do vesnice Golem a dále skrze vylidněný, ale nádherný Kapariel do Zhulatu a Senicë. Ta se již nachází nedaleko rozvalin

THE SUMMIT OF MOUNT KËNDREVICA

Recommended time: 14 hours

Distance: 17.6 km / 10.9 miles + 2× 4.7 km / 2.9 miles (climb and descent, approx. 1200 height meters)

Hike to the summit of Mount Këndrevica (Maja e Këndrevicës, 2102 m), which is the highest mountain in the surrounding area. Set off early in the morning from Nivica to be able to reach the top and return before sunset. In good weather, the Ionian sea can be seen from the summit. Water source is available not far from the place, where the climb starts.

THE COASTAL TRAIL

Recommended time: 1.5 days

Distance: 38 km / 23.6 miles

The trail that leads from the coastal town of Borsh through the canyons to the heart of the highlands of Kurvelesh, the village of Nivica. There is a plenty of drinkable water sources, several waterfalls and cultural monuments to explore on the way.

THE NORMAN TRAIL

Recommended time: 2 days

Distance: 39.7 km / 24.6 miles

Another historical trail, which leads further south through the village of Golem, the picturesque Kapariel and the virgin nature of its canyon, where Norman armies used to march in the Middle Ages. A pleasant hike with a plenty of water along the way.

MAJA E KËNDREVICËS – NGJITJA

Koha e rekomanduar: 14 orë

Largësia: 17,6 km + 2× 4,7 km (ngjitja totale afërsisht 1200 metra)

Ngjitja në majën më të lartë të Kurveleshit, Majën e Këndrevicës (2102 m mbi nivelin e detit). Ju rekomandojmë që të niseni herët në mëngjes për të mbërritur në majën më kohë dhe për të pasur mundësinë e zbritjes para muzugut. Nga maja shihet deti Jon (në qoftë se moti e lejon).

BORSH – KUÇ – NIVICË

Koha e rekomanduar: 1,5 ditë

Largësia: 38 km

Shtegu që shkon nga Borshi nëpër kanionet dhe deri në Nivicë. Përgjatë rrugës gjenden shumë burime uji (më së shumti nga të gjitha shtigje të markuara), disa ujëvarre dhe monumente të ndryshme historike (me kalanë e Borshit në krye).

NIVICË – GOLEM – ZHULAT – SENICË

Koha e rekomanduar: 2 ditë

Largësia: 39,7 km

Një tjetër shteg me histori të pasur që u bë rruga ynë më e pëlqyer – nga Nivica shkon në jug nëpër fshatin e Golemit në Kapariel, Zhulat dhe Sënicë. Nga Sënicë mund të arrini shpejt te rrënojat e qytetit të lashtë të Finiqit dhe në qytetin e Sarandës ose në Butrint. Kjo rrugë kalohet më lehtë në drejtimin Nivica – Sënicë (duke zbritur).

starověkého města ve Finiqi a také jihoalbánské Sarandy a Butrintu. Při cestě z Nivicë na jih je nejnáročnější část cesty tvořená sestupem, při cestě v opačném směru ale doporučujeme připravit se na o něco náročnější zážitek.

NIVICË – BOLENË

Doporučený čas: 1 den

Vzdálenost: 20 km

Přenádherná trasa, která směrem z Nivicë obchází úpatí hory Këndrevica, prochází několika údolími a končí výhledem ze sedla, ve kterém se relativně pustá horská krajina láme v bujné lesy. Část trasy mezi Bolenë a sedlem je prudká a prochází lesem, doporučujeme proto dbát zvýšené opatrnosti.

NIVICË – BOLENË

Recommended time: 1 day

Distance: 20 km

Beautiful trail that bypasses the slope of Mount Këndrevica, then leads through several valleys and ends in a mountain pass lookout where a barren mountainous landscape breaks into a lush forested terrain. The descent between the mountain pass and Bolenë is steep and the trail leads through a forest, caution is advised.

NIVICË – BOLENË

Koha e rekomanduar: 1 ditë

Largësia: 20 km

Një shteg i bukur që kalon rreth rrëzës së malit Këndrevica nëpër disa lugina. Pastaj vazhdon qafën ku në mënyrë të dukshme ndryshohen tiparet e terrenit nga toka e tharë e malësisë së Kurveleshit të sipërm në luginën e gjelbër përgjatë lumit Shushicë. Në pjesën nga qafa deri në Bolenë duhet pasur kujdes shkak terrenit të pjerrët.

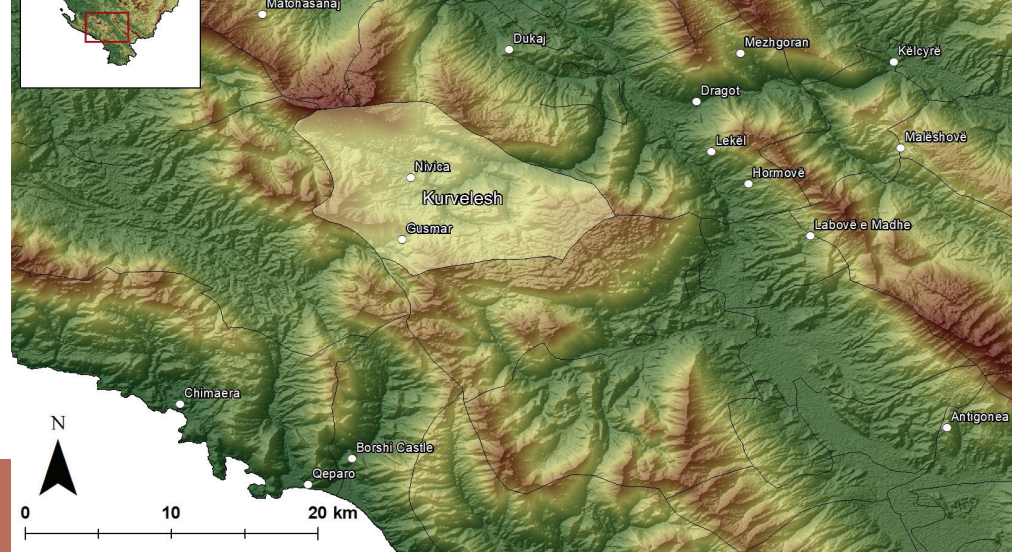
Značení turistických stezek ve Fushëbardhë
Marking of hiking trails in Fushëbardhë
Markimi i shtigjeve turistike në Fushëbardhë

Mapa značených cest v oblasti Kurvelesh
Map of the marked trails in the Kurvelesh region
Harta e shtigjeve të markuara në Kurvelesh

TOURIST TRAILS AROUND NIVICA

Zkoumaná oblast
The area of the survey
Rajoni i studiuar

Archeologové z Masarykovy univerzity v oblasti horního Kurveleshe

Kdo jsme a jak jsme Nivici „objevili“?

Jsme skupina archeologů z Ústavu archeologie a muzeologie (ÚAM; <https://archo-muzeo.phil.muni.cz/en>) Masarykovy univerzity v Brně (Česká republika).

Již po dvě léta se snažíme přijít na kloub záhadám minulosti fascinujícího kusu země, který se nachází mezi albánským pobřežím (okres Himara) a okresním městem Tepelenë.

Počátkem roku 2018 nás kontaktoval albanista Robert Dobra z iniciativy Všechny tváře Albánie s návrhem podílet se na projektu Nivice, jehož cílem je zpřístupnit tuto nádhernou horskou oblast turistům. Dostali jsme tak za úkol vyhledávat a zkoumat archeologickou

Archaeologists from Masaryk University at Upper Kurvelesh region

Who we are and how we “discovered” Nivica?

We are a group of archaeologists from Department of Archaeology and Museology (ÚAM; <https://archo-muzeo.phil.muni.cz/en>) Masaryk University in Brno (Czech Republic).

For two summer seasons now, we are exploring the secrets of past in a fascinating region between albanian coast (Himara province) and municipality Tepelene.

The area of the survey

Albanologist Robert Dobra, from Všechny tváře Albánie association, approached us with an offer to cooperate on their project in Nivica with an aim to popularize this

Arkeologët nga Universiteti Masaryk në rajonin e Kurveleshit të sipërm

Rreth nesh

Jemi një grup arkeologësh nga instituti ÚAM (<https://archo-muzeo.phil.muni.cz/en>) i Universitetit Masaryk në Brno (Republika Çeke). Që nga viti 2018 përpiqemi të zbulojmë çdo mister të së kaluarës së këtij rajoni që ndodhet në mes të bregdetit shqiptar (Himara) dhe qytetit Tepelenë.

Rajoni

Në fillimin e vitit 2018 na kontaktoi albanologu Robert Dobra nga shoqata jofitimprurëse çeke Všechny tváře Albánie e cila angazhohet në Kurvelesh që nga viti 2017 duke markuar shtigje turistike. Konkretisht na kontaktoi me propozimin e një bashkëpunimi të lidhur me projektin e Nivicës. Synimi i projektit

a historickou minulost regionu, která by doplnila mapu turistických zajímavostí. Naše aktivity jsme diskutovali a koordinovali s Albánskou pobřežní agenturou, panem Auronem Tare, který ji tehdy řídil, s obecním úřadem v Tepeleně a ambasádou České republiky v Albánii.

Od té doby jsme navštívili region dvakrát a realizovali dvě sezóny průzkumu historické krajiny od hradu Borsh po Tepeleně.

V sezónách 2018 a 2019 se našeho projektu zúčastnili:

Mgr. Věra Klontza-Jaklová, Ph.D.

Věra je vedoucí oddělení klasické archeologie na ÚAM. V minulosti pracovala např. v Národním muzeu v Praze, na americkém institutu INSTAP Study Center for East Crete, učí archeologii na Nové univerzitě v Lisabonu, byla stipendistkou Harvardské univerzity. Její alma mater je Karlova univerzita v Praze. Specializuje se na archeologii byzantské doby, na dobu bronzovou, ale hlavně na výzkum oblastí archeologicky málo známých a na archeologii krizových období. Tvoří hlavní koncepci nivického týmu a koordinuje jeho postup. Je přesvědčena o přínosnosti týmové práce, spolupráce a interdisciplinárního přístupu k jakýmkoliv otázkám, ať už se týkají minulosti, současnosti nebo budoucnosti.

Mgr. Manolis Klontzas

Manolis pochází z Řecka, ale trvale žije v České republice. Je doktorandem a zaměstnancem Masarykovy univerzity, ale pracuje také v archeologické společnosti Archaia Brno. Studoval klasickou archeologii a historii na Karlově univerzitě, je specialistou na archeologii a historii Kréty, na dobu bronzovou a železnou, na archeologii dějinných cyklů, na kolapsy společensko-ekonomických systémů. Je přesvědčen o tom, že průzkum

wonderful mountain area and establish infrastructure to support tourism. Our task was to explore the region from archaeological and historical perspective and look up new sites attractive for tourists. We discussed and coordinated all our activities on this task with Albanian Coastal Agency, it's director Auron Tare, municipal officers at Tepelene, and with the Embassy of Czech Republic in Albania.

So far we have carried out two seasons of archaeological and historical survey of landscape from the castle in Borsh till Tepelene.

During the 2018 and 2019 seasons the project was joined by:

Mgr. Věra Klontza-Jaklová, Ph.D.

Vera is the head of the Classical Archaeology at the Department of Archaeology and Museology, Masaryk University. She also teaches archaeology at the New University of Lisbon and in the past has been working

Věra Klontza, Manolis Klontzas

është hapja e këtij rajoni të bukur malor për turistët. Qëllimi ynë ishte të zbulojmë të kaluaren arkeologjike të këtij rajoni për të pasuruar hartën e pikave interesante për turistët. Aktivitetet tona gjithashtu koordinuam me Agjensinë kombetare të bregdetit (me kryetarin e saj në atë kohë, zotin Auron Tare), me bashkinë e Tepelenës dhe me ambasadën e Çekisë në Tiranë. Deri tani vizituam rajonin 2 herë dhe realizuam 2 eksplorime historike të zonës së shtrirë nga kalaja e Borshit deri në Tepelenë.

Më poshtë do të gjeni informacione mbi pjesëmarrësit e aktivitetëve arkeologjike në vitet 2018 dhe 2019:

Mgr. Věra Klontza-Jaklová, Ph.D.

Věra është kryetarja e departamentit të arkeologjisë klasike në institutin ÚAM. Në të kaluarën punonte psh. te Muzeu kombëtar çek, në Insitutin amerikan INSTAP Study Center for East Crete, punon gjithashtu si një mesuese në Universitetin e ri në Lisbon (Portugali) dhe fitoi një bursë nga Universiteti i Harvardit. Alma mater e saj është Universiteti i Karlit në Pragë. Përqendrohet në arkeologjinë e kohës byzantine, të epokës së bronzit por kryesisht në hulumtimin në zonat shumë pak të njohura dhe në arkeologjinë e epokave të krizës. Është përgjegjëse për konceptin e punës së ekipit arkeologjik në Nivice dhe organizon aktivitetet e tij. Është e bindur që bashkëpunimi i tërë ekipit, ai në mes të ekipit dhe subjekteve të tjera dhe një qasje ndërdisiplinare janë shumë të dobishme duke u marrë me çfarëdo problemi, pa marrë parasysh nesë i perkët së kaluares, së sotmes dhe së ardhmes.

Mgr. Manolis Klontzas

Manolisi është grek por jeton në Çeki. Është një doktorand dhe punonjës i Univerzitetit Masaryk dhe gjithashtu

a výzkum minulosti se nemůže odehrát bez spolupráce s místními komunitami a že ochrana památek je záležitostí všech, nejenom kompetentních orgánů.

Mgr. Michal Hlavica

V současnosti je doktorandem těžce univerzity. Je také zaměstnán jako specialista na geografické informační systémy v Archeologickém ústavu Akademie věd České republiky v Brně. Jeho specialitou jsou procesy krystalizace státních systémů, které demonstruje a studuje na případu Velké Moravy. Zabývá se také historickou pamětí a kontinuitou tradic lokálních společenstev. V nivickém týmu je zodpovědný za veškeré mapování týmových aktivit, společně s Robinem Dobrou a Jiřím Kotherou z iniciativy Všechny tváře Albánie luští historické kořeny a význam svatyň Stogu, Nivica atd.

Michal Hlavica

for the National Museum in Prague, at the American Institute – INSTAP Study Centre for East Crete and was a Harvard University scholar, but her alma mater is Charles University in Prague. She is specialised in archaeology of Byzantine and Bronze Age period but mainly focuses her research on archaeology of unexplored areas and periods of crisis. Vera is the main representative of the Nivica team, and she coordinates its members. According to her, key to every issue whether about past, present or future, is teamwork, cooperation and interdisciplinary approach.

Mgr. Manolis Klontzas

Manolis comes from Greece but lives in Czech Republic. He works at the Masaryk University where he is finishing his PhD and is also employed at archaeological institute Archaia in Brno. Manolis studied Classical archaeology and History at the Charles University in Prague, he is specialist of Cretan archaeology and history, Bronze and Iron Age and archaeology of socio-economic systems. He believes that any survey or research cannot take place without cooperation with local communities. Cultural heritage is everyone's matter, not only for competent institutions.

Mgr. Michal Hlavica

Michal graduated in Ethnology and Archaeology at the Masaryk University. He is currently finishing his PhD and works as a specialist of Geographic information system (GIS) at the Archaeology Institute at the Academy of Sciences in Brno, Czech Republic. He is also expert in formation processes of state systems, which he demonstrates on the case of Great Moravia. Michal also deals with collective memory and continuity of traditions of local communities. In the Nivica team he creates maps

punon në kompaninë arkeologjike Archaia Brno. Studioi arkeologjinë klasike dhe historinë te Universiteti i Karlit, specializimi i tij është arkeologjia dhe historia i Kretës, epoka e bronzit dhe epoka e hekurës, arkeologjia e procesave historike dhe fenomenit i rrëzimit të sistemeve shoqërore-ekonomike. Është i bindur që eksplorimi dhe hulumtimi i së kaluarës nuk mund të bëhet pa një bashkëpunim me komunitete të vendit dhe që ruajtja e monumenteve është një punë e përbashkët që nuk u përket vetëm organeve përkatëse shteti.

Mgr. Michal Hlavica

Në kohën e sotme, Mihali është një doktorand i Universitetit Masaryk. Gjithashtu punon si një specialist i sistemeve gjeografike në Institutin arkeologjik të Akademisë së shkencave të Çekisë. Përqendrohet në proceset e zhvillimit të sistemeve shtetërore të cilat studion duke shfrytëzuar shëmbullin historik të Moravës së madhe. Merret edhe me fenomenin e kujtesës historike dhe vazhdueshmerinë e traditave të shoqërive. Së bashku me Robert Dobrën dhe Jiří Kotherën nga ekipi i VTAsë bën kërkime persa u përket „vendeve të mira“ në Stog, Nivicë etj.

Mgr. Tomáš Pavloň

Studioi arkeologjinë klasike te ÚAM në Brno. Ka një përvojë të gjerë me ambientin arkeologjik të Çekisë dhe Greçisë. U bë një asistent në universitetin e Kretës në Greçi dhe punoi gjithashtu si një mësues në Spanjë. Në kohën e sotme punon në Amerikën e Jugut. Tom është një profesionist persa u përket keramikës ndërtimi, procedurave të ndërtimit dhe strategjisë së shoqërive të epokës së lashtësisë. Udhëheq kërkimet në lokalitetin e Gusmarit.

Mgr. Tomáš Pavloň

Tom studoval klasickou archeologii na ÚAM v Brně. Má bohaté zkušenosti z archeologického prostředí České republiky a Řecka. Tom se rozhodl získat další jazykové znalosti v zahraničí. Byl stážistou Krétské univerzity v Řecku. Jako pedagog pracoval ve Španělsku a angažoval se v turistickém ruchu ve Skotsku, v současnosti působí v Latinské Americe. Tom je expertem na stavební keramiku, stavební techniky a strategie antických společností. Vede výzkum lokality Gusmar.

Mgr. Adam Geisler

Adam je také absolventem klasické archeologie na ÚAM v Brně. Absolvoval společně s Tomem, a stejně úspěšně. V současnosti je doktorandem na ÚAM. Evropská komise jej ocenila grantem Erasmus, který mu dovolil strávit půl roku na Krétě, kde vyhledával raně byzantské lokality. Adam je specialistou na římské a byzantské fortifikace, na osídlení horských oblastí. V nivickém týmu je odpovědný za byzantské období a vyhledávání lokalit v extrémních polohách.

Adam Geisler

of all activities and together with Robin Dobra and Jiří Kothera from Všechny tváře Albánie initiative (All faces of Albania) is finding origins and significance of sanctuaries of Stoga, Nivica etc.

Mgr. Tomáš Pavloň

Tomáš graduated at the Masaryk University with master's degree in Classical Archaeology. He has broad knowledge of archaeology of Czech Republic and Greece. After his studies and internship at the University of Rhetymno in Crete he started developing his language skills and expertise abroad in Spain and Scotland. Currently he works in Latin America. In archaeology Tomáš is specialized in building materials and techniques and strategies of ancient civilizations. He is the project lead of the Gusmar site.

Mgr. Adam Geisler

Adam is also a graduate and PhD candidate of Classical Archaeology at the Masaryk University in Brno. During his research he spent half-year in Crete thanks to the Erasmus programme and dedicated his time there to explore and search for Early Byzantine sites. Adam is expert in Roman and Byzantine fortifications and settlements in mountain areas. In the Nivica team his responsibility is Byzantine period and survey of sites in extremities.

Mgr. Tomáš Krofta

Tomáš is a graduate of archaeology at the University of West Bohemia and currently a PhD candidate at the Palacký University in Olomouc. He works at the Czech Academy of Sciences in Prague, where he participates in a project dealing with creation of a map of archaeological sites in Czech Republic. Tomáš is a Geographical

Tomáš Pavloň

Mgr. Adam Geisler

Adami është gjithashtu një absolvent i arkeologjisë klasike të ÚAM në Brno, nga e cila doli me një rezultat shumë pozitiv, siç ishte edhe rasti i Tomasit. Në kohën e sotme studion doktoraturën të ÚAM. Duke shfrytëzuar programin e Erasmusit, Adami qendronte në gjysëm vit në Kretë, ku kërkonte lokalitetet e herët byzantine. Përqendrohet në fortifikimet romake dhe bizantine dhe selitë malore. Në ekipin e arkeologëve çek në Nivicë është përgjegjës për epokën bizantine dhe kërkimin e lokalitetëve që ndodhen në kushtet gjeografike ekstreme.

Mgr. Tomáš Krofta

Tomasi studioi arkeologji në Plzen, ndërsa në kohën e sotme është një doktorand i univerzitetit në Olomouc

Mgr. Tomáš Krofta

Tomáš studoval archeologii v Plzni, v současnosti je doktorandem univerzity v Olomouci. Zároveň pracuje v Archeologickém ústavu Akademie věd v Praze, kde se podílí na správě Archeologické mapy České republiky. Specializuje se na archeologii krajiny, ne-destruktivní metody archeologického výzkumu a archeologii a historii období středověku. Zajímá se též o problematiku environmentální archeologie. Je jedním z klíčových archeologů našeho týmu.

Mgr. Iveta Navrátilová

Iveta je absolventkou klasické archeologie v Brně, kde je také doktorandkou. Její disertační práce je zaměřena na helénistické období jižní Albánie. Je specialistkou na archeologii helénismu a antickou keramikou. Před klasickou archeologií vystudovala grafický design. Během studia byla oceněna několika stážemi, např. na univerzitě v Edinburghu, po vystudování strávila rok na Novém Zélandu. V našem týmu se stará o dokumentaci a studium keramiky.

Georgios Nestoras Avarkiotis

Georgios je konzervátor archeologických památek, je absolventem Jónské univerzity, kde studoval ochranu a konzervaci kulturních památek. V rámci programu Erasmus byl stážistou ve společnosti Archaia Brno. Je zodpovědný za péči o získané artefakty a jejich konzervaci.

Náš tým v roce 2019 doplnili také dobrovolníci: Aleš Hubert (pedagog) a Jan Janský (keramik). Jejich pomoc i postřehy byly pro naše aktivity v regionu velmi přínosné.

Tomáš Krofta

information system (GIS) expert, specializing in archaeology and history of Middle Ages and problematics of environmental archaeology. He is one of the key archaeologists in the team.

Mgr. Iveta Navrátilová

Iveta is PhD candidate at the Masaryk University in Brno, where she also graduated with master's degree. Her dissertation topic is Hellenistic period in Southern Albania and she is specialised in archaeology and pottery of the same era. During her studies she was working in the laboratory at the University of Edinburgh and after her graduation spent a year in New Zealand. In our team she works with graphics and ancient pottery and takes care of the documentation.

dhe merr pjesë në menaxhimin e hartës arkeologjike të Çekisë. Specializimi i tij është arkeologjia e peizazhit, metoda të buta të kërkimit arkeologjik dhe arkeologjia e periudhës së mesjetës. Gjithashtu merret me arkeologjinë e ambientit.

Mgr. Iveta Navrátilová

Iveta mbaroi studimet te departamenti i arkeologjisë klasike në Brno, ku vazhdon me studimet duke studiuar doktoraturën dhe duke përpunuar studimin për epokën klasike helenistike në jugun e Shqipërisë së sotme. Përqendrohet në arkeologjinë e epokës helenistike dhe arkeologjinë e keramikës. Në të kaluarën fitoi një bursë studimesh në Edinburgh dhe në ekipin tonë merret me dokumentimin dhe studimin e keramikës.

Iveta Navrátilová

Georgios Nestoras Avarkiotis

Georgios Nestoras Avarkiotis

Giorgos is conservationist of archaeological artefacts and graduate of the Ionian University. Thanks to the Erasmus programme he worked as an intern at Archaia in Brno. In our team he is responsible for preservation and care of the finds.

In 2019, the Nivica team was also joined by volunteers, educationalist Aleš Hubert and ceramist Jan Jánský. Their work and views are very valuable and beneficial for our activities in the region. Aleš is expert in development of societies of 20th century. His observations of the region progress in the last decades were essential. Jan is an artist working with pottery and teaches at specialised ceramic schools. He is our long-time contributor and consultant in topics related to technology of pottery production. In the upcoming seasons we are preparing a project focused on analysis of pottery making in the region and experiments with local clays.

Aleš Hubert

Aleš je znalcem v oblasti vývoje společnosti 20. století. Jeho postřehy týkající se vývoje posledních několika desítek let v regionu byly zásadní. Jan je keramik, věnuje se umělecké keramice a vyučuje na odborných keramických školách. Je naším dlouholetým spolupracovníkem a konzultantem v otázkách spojených s technologií výroby keramiky. V příštích sezónách chystáme společný projekt zaměřený na analýzu keramické výroby v oblasti spojenou s experimentováním s místními keramickými hlínami.

Co chceme a proč?

Možná si někdo myslí, že archeologie je přepychové hobby, které je dobré jenom k tomu, aby se zdřívávaly stavby a aby se muzea plnila starými nic neříkajícími „krámy“, kterých je tam i tak dost. Někteří si dokonce myslí, že vychytralí archeologové hledají zlato

Georgios Nestoras Avarkiotis

Giorgos është një konservator i monumenteve arkeologjike dhe mbaroi studimet te univerziteti Jon ku u mor me ruajtjen dhe konservimin e monumenteve kulturore. Në kuadër të Erasmusit punoi në Archaia Brno dhe është përgjegjës për konservimin e artefaktëve të gjetura.

Në vitin 2019 iu bashkuan ekipit tonë edhe vullnetarët Aleš Hubert (pedagog) dhe Jan Jánský (poçar). Edhe këta kontribuan në një menyër të dukshme për të ndihmuar aktivitetet tona në këtë rajon.

Jan Jánský

a jiné cennosti, z čehož žijí. Rozhodně tomu tak není. Archeologie je věda, která zkoumá, jak člověk jako jedinec a jako společnost v minulosti konal, jak si dokázal poradit s přírodními podmínkami, jak si je vědomě nebo nevědomě přizpůsoboval. Jak se jeho strategie měnily a vyvíjely, co je ovlivňovalo a určovalo. Archeologie tedy zajímá interakce mezi člověkem a vším, co jej obklopuje jako jedince i jako komunitu. Úkolem archeologů, společně s ostatními vědními obory, je zodpovědět konkrétní i obecné historické otázky, tedy např. jak jedinec, konkrétní komunita, krajina získaly v průběhu času své specifické formy a podoby. „Nástrojem“ archeologů je shromažďování a interpretace informací o společnostech minulosti odrážejících se v pozůstatcích lidské činnosti v krajině.

Nás zajímají hlavně regiony, které se nacházejí na periférii klasické sídelní oikumeny, které jsou extrémní svými přírodními podmínkami, a mohou se na první pohled jevit jako oblasti nevhodné k osídlení.

Krajina západně od Tepeleně je typickým příkladem takové krajiny. V oblasti horního Kurveleshe nás zajímá, jak, proč, kdy a jací lidé žili v této oblasti. Jaké zdroje dokázali využívat a jakou funkci měl tento region v průběhu historie, v co věřili, jak byla jejich společnost zorganizovaná apod. I přes poměrně chudý archeologický obraz, který nám zanechali naši předchůdci, je zřejmé, že se jednalo o důležitou oblast, která byla dlouhodobě obývaná a využívaná lidmi, jejíž osídlení se dynamicky měnilo v čase a prostoru, ale rozhodně byla přitažlivá pro osídlení v mnoha obdobích lidské historie.

Naším primárním cílem je tedy získat nové znalosti o lidské minulosti a tyto aplikovat v současnosti, ať už jako informace využitelné pro turistický ruch, nebo pro lepší životní podmínky nejenom v nivickém mikroregionu.

What is our aim and why?

Some people might think that archaeology is nothing more than an expensive hobby resulting only in prolonging the construction works and filling up museums with unnecessary rubbish. Some people even think that archaeologists are searching for gold and other valuables for their own profit. It is a complete nonsense! Archaeology is a science investigating how humans, as individuals and as society acted in the past, how did they deal with climatic and natural conditions, and how did they adjust to them consciously or not. How human survival and economic strategies were changing, what was defining and influencing them. In short: Archaeology is focused on human (individuals and community) and his interactions with everything around him in the past. The task of archaeologists, with help from other branches of science, is to answer particular questions about our past, for example how specific community and landscape formed during time. Tools for archaeologists are collecting and interpretation of information about past cultures that are imprinted in traces of human activities in landscape.

Our team is particularly interested in regions at the edge of the so called “classical civilisations”, regions that are in some way extreme in natural conditions, and that may appear inconvenient for settling. The area to the west of Tepelene is typical case of such landscape.

In the region of Nivica plateau we are studying what kind of people lived here, how, when and why. What resources were available for these people of the past, what were their beliefs, how did they organise society and what was the function of the region from the perspective of broader area. Eventhough the archaeological evidence in here is scarce, so far, the importance of the region is already obvious from the timespan of various remains discovered, and the population was changing dynamically, with area

Cfarë duam të bëjmë dhe pse?

Mendimet e njëzëve të ndryshëm për vet arkeologjinë varren – disa mendojnë që ajo është thjeshtë një hobi për njerëz të pasur që bën të mundshme grumbullimin e objekteve pa vlerë në muze. Ka edhe njerëz të tjerë që janë i mendimit që arkeologët vijnë për të kerkuar ar dhe materiale të tjera të rralla duke kërkuar përfitimin për vetvetën. Por kjo absolutisht nuk është e vertetë. Arkeologjia është një shkencë që studion se si vepronte njeriu dhe shoqëria në të kaluarën, si u përballontë kushtëve natyrore, si ndryshoheshin strategjitë e tij dhe si përshatej (me qëllim edhe pa qëllim). Prandaj arkeologjisë i intereson interagimi në mes të njeriut dhe komunitetit të tij. Qëllimi i arkeologëve, bashkë me dega të tjera shkencore, është që tu pergjigjen pyetjeve konkrete dhe të pergjithshme historike – psh. se si individ, komuniteti ose peizazhi merrte forma specifike në kalimin e kohës. Arkeologët arrijnë këtë duke përdorur mjete siç janë grumbullimi dhe interpretimi informacionesh mbi shoqëritë e së kaluarës që ende pasqyrohen në mbetjet e aktivitetet e njeriut në peizazhin. Rajone më interesante për ne janë ato që ndodhën në periferi të oikumenës klasike dhe ato që duken të papërshtatshme për banim duke marr parasysh kushtet natyrore ekstreme në të cilat ndodhen.

Neve na duket që perzazhi në perëndim të Tepelenës është një shëmbull tipik i peizazhit të tillë. Në rajonin e Kurveleshit të sipërm na intereson se si, pse dhe kur jetonin njerëzit në këtë rajon dhe kush ishin. Gjithash-tu çfarë burimesh përdorin, çfarë funksioni kishte ky rajon në historinë, çfarë besimit i përkasin, si organizohej shoqëria e tyre etj. Edhe pse imazhi arkeologjik i vizatuar nga paraardhësit tonë nuk është shumë i pasur, është e dukshme që ky rajon ishte shumë i rëndësishëm, banohej dhe përdorej nga njerëzit për një periudhë të

Výsledky našeho bádání by měly jednak přinést do oblasti vědecký a turistický život, ale také technologie, které by mohly pomoci místním obyvatelům vypořádat se s tvrdými podmínkami. Jak získávat vodu využitelnou po celý rok? Jak volit trasy cest? Jak vybírat prostory pro pastviny a pro pěstování zemědělských plodin, případně jakých? Jaké jsou časem ověřené stavební techniky? Také chceme dodat místním sebevědomí, že žijí v krajině, která byla osídlena po desítky tisíc let, že patřila mezi oblasti, kde se rodila evropská civilizace a že i dnes existuje mnoho lidí, kteří si tuto krajinu zamilovali.

Jak to děláme?

Archeologie již dlouho není o pouhém vykopávání starožitností. Náš výzkum začíná poznáváním krajiny, jejích geologických a přírodních charakteristik, specifik terénu i lidí, kteří v dané krajině žijí. Tak jsme schopni definovat „scénu“ ve které se člověk pohybuje, pohyboval a bude pohybovat a následně definovat, které přírodní aspekty jej determinují, které určují, jak se může nebo musí v daném prostoru chovat.

Tak získáme mapu míst, kde člověk mohl sídlit a kde tedy po sobě zanechal stopy, které hledáme. Tyto pozůstatky lidské činnosti – zbytky polí, pastvin, domů, opevnění, cest, ale také technických staveb, jakými byly přehra- dy, mosty, vodovody, mlýny apod., jsou v centru našeho zájmu. Kolem nich, ale nejenom, vyhledáváme mobilní archeologické pozůstatky – kamenné nástroje, keramické zlomky, fragmenty kovových předmětů, stavební prvky apod., které poslouží k lepšímu pochopení funkce toho kterého prostoru.

Všechna tato data vyhodnocujeme v prostoru a čase: přenášíme je tedy do mapy a hledáme jejich prostorové souvislosti. Zároveň je vyhodnocujeme chronologicky, pokud je to možné.

being attractive for people in many different periods of history and prehistory.

Our main objective is to gather new knowledge about human past and use this knowledge for contemporary purposes, to improve tourism and life conditions of local communities.

The outcomes of our research will increase tourism and improve scientific curiosity in the region, but also answer technological questions that the locals are struggling with. For example, how to obtain water throughout the year? How logistics in the area could be improved? How to use agricultural land and pastures? What are the most suitable building techniques for the area proven by ages? We also want to inspire local people to boost their confidence through the knowledge about their landscape that was appreciated by settlers for millenia and that their land saw the genesis of European civilisation and even today is admired by many.

What tools we use?

Archaeology is no more about digging out antiques. Our research begins with learning about landscape, it's geological and natural conditions and current inhabitants. Studying these approaches carefully we are able to define the "scene" in which people existed and still exist and identify the natural aspects that determine patterns of their behaviour.

And so we obtain a picture of areas where humans could settle and eventually left traces we attempt to find. These anthropogenic remains – fields, pastures, houses, fortifications, roads, and other technical constructions like dams, bridges, aqueducts, mills, and such are in our scope. In their vicinity we search for artifacts and their

gjatë dhe banimi ndryshojë në një mënyrë dinamike gjatë kalimit të kohës në shumë epoka të historisë së njerëzimit.

Qëllimi ynë kryesor është të pasurohemi me njohuri të reja mbi të kaluren të njerëzve dhe ti përdorim këto në të sotmen – për të mirën e turizmit ose të jetesës së vendasve, jo vetëm në rajonin e Nivicës.

Rezultatet e kërkimit tonë duhet të ndihmojnë për të sjellur në këtë rajon një jetë turistike dhe shkencore, por gjithashtu për të sjellë teknologjitë që mund të ndihmojnë banorët që tu përballojnë kushteve të ndërlikuara. Psh. si mund të marrin ujë të përdorueshem gjatë tërë vitit? Si të zgjedhin vendet për mbjelljen e produkteve bujqësore dhe çfarë produkteve janë më të përshatshme? Në të njejtën kohë duam të përforcojmë vetëdijën e vendasve dhe tu tregojmë që jetojnë në një rajon ku njerëzit banonin dhjetra mijë vjet dhe i cili u përkaste rajoneve ku lindi qytetërimi evropian.

Si punojmë?

Ka kohë që arkeologjia u shdërrua në një shkencë që nuk varret më ekskluzivisht nga gërmimet e objekteve të lashta. Kërkimet tona fillojnë me eksplorimin e peizazhit, karakteristikave gjeologjike dhe natyrore të tij dhe specifikave të terrenit dhe banorëve. Nëpërmjet kësaj mund të percaktojmë skenën ku njeriu jetonte, jeton dhe do të jetojë dhe pastaj të percaktojmë çfarë aspektesh natyrore janë më përcaktuese dhe tregojnë se si duhet të sillen njerëzit në kuadër të peizazhit në fjalë.

Nëpërmjet kësaj marrim një hartë të vendeve ku njeriu mund të kishte jetuar dhe ku la gjurmët e tij. Këto mbetje të aktivitetit të njeriut në formën e fushave, kullotave, shtëpive, fortifikimeve, rrugave dhe strukturave teknike

Historická mapa regionu
Historical map of the region
Harta historike e rajonit

Takový průzkum jsme provedli v některých vybraných lokalitách od Tepelenë po Borsh. Nyní získaná data vyhodnocujeme, abychom rozhodli, kde realizujeme terénní archeologický výzkum, tedy kde odhalíme to, co je dnes skryto pod povrchem. Taková místa jsou vybírána tak, abychom co nejefektivněji získali co nejvíce údajů o společnostech minulosti.

Ale ani vykopávkami naše práce nekončí. Veškerý materiál i celý proces výzkumu bude pečlivě zaznamenán tak, aby každý další archeolog mohl rekonstruovat, jak jsme postupovali, proč a co jsme našli. Proto vedeme podrobné deníky, registry, soubory fotek, map, soupisy nálezů.

Veškerý získaný mobilní i nemobilní materiál bude ošetřen tak, aby odolal zubu času, bude prostudován archeology a nakonec budou realizovány různé specializované analýzy (například petrografická analýza příměsí v keramice, datování organických složek na základě rozpadu uhlíku C14, paleobotanická analýza usazeného pylu a semen rostlin, atd.), které mohou napovědět o stáří toho kterého nálezu, o složení potravy lidí žijících na daném místě v daném čase, o jejich geografickém původu, jaký byl jejich zdravotní stav, podoba apod.

Všechna tato data budou zveřejněna na odborné scéně, ale i v popularizační formě, aby posloužila místním komunitám, lidem žijícím v regionu a k přilákání turistů.

Jaké máme výsledky?

Oblast horního Kurveleshe se dnes může na první pohled jevit jako nehostinná krajina, kde nemá smysl žít, protože podmínky pro život jsou zde velmi drsné.

fragments – stone tools, pottery shards, metal objects, building elements, etc., that clarify the function of that particular space.

We process all these data in time and space: We use geographical information systems to map out our discoveries and study their spatial connections and if possible their chronological properties.

We executed such research in chosen sites from Borsh to Tepelene. Now we are studying the data to decide where to carry out excavations to uncover information hidden under the surface. While choosing the place for excavation we tend to choose the place with maximal information potential and with as little digging as possible.

But the excavation is not the last step on our journey. All the findings, all the discoveries are carefully documented to allow any archaeologist to reconstruct our procedures and to understand the progress of the excavation step by step. That's why we have detailed diaries of the research, registers of findings and constructions, well organised folders of photos and drawings, maps and plans.

All the findings – portable and non-portable in terrain – are conserved at the end to prevent their decay and they are carefully examined by specialists. Also the laboratory analysis is carried out on chosen ones if necessary (e.g. petrographic analysis of intrusions in pottery, radiocarbon dating of organic remains, paleobotanical analysis of pollen and seeds, etc.), that will help archaeologists to put items on chronological scale, identify the diet or trace the geographical origin and health of studied populations.

The data will be published in an appropriate way in scientific literature and also in popular form to serve contemporary communities and to attract the interest of visitors.

siç janë digat, urat, ujësjellësit, mullinjt etj. janë më të rendësishme për ne. Në afërsi të këtyre kërkujmë mbetje mobile arkeologjike siç janë veglat guri, fragmentet të ndryshme guri, fragmentet e strukturave të kaluara etj. Në vazdhim këto na shërbejnë për të kuptuar më saktë çfarë ishte funksioni i rajonit në atë kohë. Të gjitha të dhëna analizojmë duke marrë parasysh kohën edhe ambientin. I vëmi në hartë dhe kërkujmë lidhje hapësimore të tyre. Në të njejtën kohë i analizojmë në një mënyrë kronologjike.

Eksplorime të tilla kryem në disa lokalitete të zgjedhura dhe të shtrira nga Tepelena deri në Borsh. Në kohën e sotme jemi duke analizuar të dhënat që morëm që të vendosim ku do të bëhen kërkime arkeologjike terreni – me fjalë të ndryshme, ku do të kryejmë gërmimet. Këto vende zgjedhim me kriterin që të përfitojmë sa më shumë të dhëna për banimet e së kaluara.

Por as gërmimet nuk përfaqësojnë mbarimin e punës sonë. Të dhënat që fitojmë edhe tërë procesi i kërkimit do të regjistrohet – ashtu që ta lejojmë çdo arkeolog që të ketë mundësi dhe të rindërtojë eventualisht se si vepruam ne, çfarë zbuluam dhe për çfarë arsyeje. Për këtë arsye mbajmë ditare, regjistret, dosje me fotografi, harta dhe përmbledhje gjetjesh. Të gjithë materiale të gjetura do të ruhen në këtë mënyrë që të mos prishen gjatë kohës, arkeologët do të studiojnë dhe fare në fund do të kryhen analiza të ndryshme (psh. analiza petrografike të lendeve shtese në keramikën, datimi i elementeve organike në bazën e shpërbërjet të karbonit C14, analiza paleobotanike e sedimentëve të lindave dhe farëve të bimeve). Këto mund të na ndihmojnë që të percaktojmë vjetërsinë e gjetjeve, përbërjen e gjellave të njërëzve që jetuan në vendin dhe kohën e caktuar, origjinën e tyre gjeografik, gjendjen e tyre shëndësore, dukjen e tyre etj.

*Hora Këndrevica
Këndrevica Mount
Maja e Këndrevicës*

Nivická pláň
Nivica plain
Rrafshnalta e Nivicës

My sami jsme tento názor na počátku naší badatelské cesty v okolí Nivicě sdíleli, ale již dnes můžeme říci, že oblast horního Kurveleshe hrála důležitou roli v historii severního Epiru. Lidé zde žili desítky tisíc let, a nejenom že dokázali vzdorovat tvrdým podmínkám vysokých hor, ale dokonce budovali velká sídelní centra, opevnění, hrady, svatyně, vodovody, technickou infrastrukturu.

Náš výzkum se prozatím soustřeďuje na vybrané lokality, které jsme vyhodnotili jako nejlépe osvětlující roli regionu v prehistorických a historických dobách.

Co už o oblasti horního Kurveleshe a okolí víme?

Mladý a pozdní paleolit (před 50 000–13 000)

Oblast horního Kurveleshe je velmi bohatá na surovinu, která představovala pro člověka doby kamenné pro život doslova zásadní zdroj: silicit (pazourek nebo rohovec).

What results do we have?

The Upper Kurvelesh region may seem as an inhospitable region at first glimpse with very tough conditions for living. So far we focused our efforts on few chosen sites that we believe can bring more light in understanding the region's history.

We are at the beginning of our journey to explore the human past in the area but we can already say that Upper Kurvelesh played an important role in the development of civilisation of northern Epirus. People have been living here for dozens of thousands of years and not only that they were able to face hardships of this mountain region, they even established large settlements, mighty fortifications, numerous forts, shrines to their deities, aqueducts, infrastructure and more.

What do we already know about the Upper Kurvelesh and surroundings?

Upper Paleolithic (50,000–13,000 B.P.)

The Upper Kurvelesh region is rich in material essential for paleolithic people – flint stone. It is easily knapped into sharp tools and weapons. The finds from Gusmar site can be attributed to this epoche. Limestone composition of neighbouring mountains also provides a perfect geological base for karsts and their phenomena – caves, deep valleys and cliffs that offer natural shelter from bad weather and predators. In the years 130,000–12,000 B.P. the world was in it's last Ice age. At Balkans the weather conditions were much milder than northwards and human populations flourished here. Evolution of Homo sapiens and his interactions with Homo neanderthalensis and Homo erectus for this region are in it's beginnings, but what we can say for sure is that people in Paleolithics not only gathered precious flint but also

Të gjitha të dhena do të publikohen edhe në skenën profesionale edhe në një mënyrë popullarizuese që tu shërbëjnë komuniteteve vendase, banorëve dhe turistëve.

Si duken rezultatet tona?

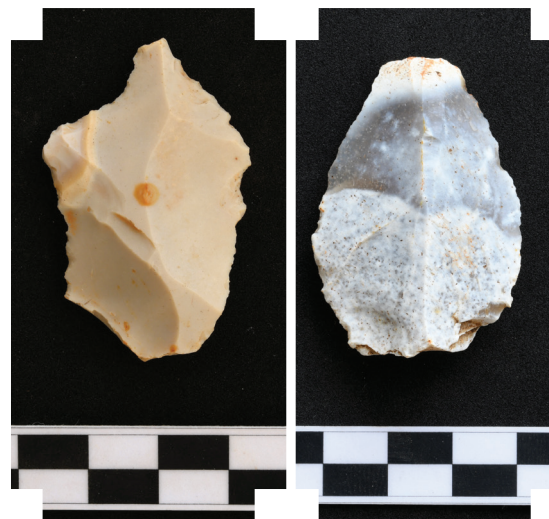
Rajoni i Kurveleshit të sipërm mund të duket sot si një tokë shterpë ku nuk ia vlen të rish sepse kushtet e jetesës këtu janë shume të veshtira. Edhe pse ende ndodhemi në fillimin e rrugës sonë kërkimore përse i përket territorit rreth Nivicës, mund të themi që rajoni i Kurveleshit të sipërm luajti një rol të rëndësishëm në historinë e ashtuquajtur Epirit verior. Njerëzit banuan këtu dhjetra mijë vjet dhe me sukses u përballuan kushteve të ashpra të shkaktuara nga terreni malor – madje, ndërtonin seli të mëdha, fortifikime, kalaja, faltore, ujësjellëse dhe infrastrukturën teknike.

Çfarë dimë për rajonin e Kurveleshit të sipërm?

Epoka e paleolitit të hershëm dhe vonshëm (para 50 000–13 000 vjet)

Në Kurveleshin e sipërm shpesh gjetet një lëndë që përfaqësoi një burim kritik për njeriun e epokës së gurit: stralli ose gurzarri. Stralli shqyhet shumë lehtë dhe kjo bën të mundur fabrikimin e veglave të ndryshme të përpikta me skaje ose maja shumë të mprehta. Gjetjet nga Gusmari me shumë gjasë i përkasin kësaj periudhe. Falë strukturës gëlqerore të maleve të këtij rajoni u shfaqen formacione karstike, shpella dhe vetulla mali (të ashtuquajtura abri), të cilat shërbënin si një strehë natyrore që ndërmjetsojnë mbrojtje nga moti dhe predatorët. Në kohën para 130 000–12 000 vitesh bota kaloi periudhën e epokës së akullit. Megjithatë ambienti në Ballkan ishte i butë dhe në këtë pjesë të Evropës jeton

Tento silicít se velmi dobře štípe, čímž je možné vytvářet precizně vypracované nástroje s velmi ostrými řeznými hranami nebo ostrými hroty. Nález z oblasti obce Gusmar patrně pocházejí právě z tohoto období. Vápencová skladba okolních hor dává také vzniknout krasovým jevům, jeskyním a převisům (takzvaným abri), které skýtají přirozené útočiště před nepřízní počasí a ochranu před predátory. V období 130 000–12 000 BP (= před dneškem) prožíval svět dobu ledovou. Pokud Evropa nebyla pokrytá ledovcem, na jejím území převažovaly studené tundry a stepi. To ale neplatí pro Balkán, kde bylo klima mnohem mírnější. Žilo zde patrně velké množství lidí.

Silicítové štípané nástroje
Chipped flint-stone tools
Vegla të çara nga siliciti

lived and manufactured stone creating tools like those we found at Gusmar site.

Neolithic Period (6,000–3,500 B.C.)

Humans of this epoqe did not only depend on hunting and gathering but introduced animal husbandry and agriculture as their major way to obtain food. Surplus allowed some of them to specialise in crafts and produce fabrics and pottery. They continued to use local flints for tool-making, especially blades, axes and others. People lived in permanent settlements organised around their farms and animals. Fertility – that of soil, animals and women alike; and seasonal cycles became an important elements for neolithic communities. We identified neolithic pottery shards and flint blades at Gusmar site.

Bronze Age (3,500–1,100 B.C.)

As people discovered metalworking, the economical organisation and social hierarchy changed. Suddenly those who held access to valuable resources like cop-

te një popullim i madh njerëzish. Edhe pse shndërrimi i neandertalit në njeriun e tipit të sotëm ende nuk është dokumentuar mjaft mirë, me shumë gjasë ky proces ishte më i ngadaltë këtu në krahasim me pjesa të tjera të Evropës.

Përveç mblehjes së këtij burimi cilësor, njeriu që qendronte në Kurveleshin e sipërm në atë kohë gjithashtu jetonte në këtë rajon – gjë që dëshmohet nga pjesat e armëve dhe veglave të gjetura në Gusmar.

Neoliti (6 000–3 500 para Kr.)

Njeriu i kësaj periudhe nuk ishte më një gjuetar dhe mbledhës por filloi të merrej me bujqësinë, blegtorinë, fabrikimin e pëlhurave dhe keramikës (në Gusmar gjetëm keramikën neolitike). Tehet e gjetura dëshmojnë që vendasit vazhduan të përdomin vegla stralli.

Epoka e bronzit (3500–1100 para Kr.)

Ende nuk kemi gjetur artefakte nga kjo periudhë. Megjithatë ka shumë gjasë që njërëzit banonin këtu. Në atë

Práce v terénu: lokalita Gusmar
Field work: Gusmar site
Puna në terren, Gusmar

Přechod od neandertálských forem člověka k člověku dnešního typu není ještě plně zmapovaný, ale na Balkáně byl tento proces patrně pozvolnější než v ostatních částech Evropy. Člověk, který se tehdy pohyboval po oblasti horního Kurveleshe, zde nejenom sbíral vzácnou kvalitní surovinu, ale také zde žil, jak dokládají komponenty zbraní a nástrojů, nalezené na lokalitě Gusmar.

Neolit (6000–3500 př. n. l.)

Člověk tohoto období již nebyl lovcem a sběračem, ale věnoval se zemědělství, pastevectví, dokázal vyrábět jednoduché tkaniny, ale také keramiku. Neolitickou keramiku jsme identifikovali opět v Gusmaru. Lidé dále využívali lokálních zdrojů silicitu (pazourku) k výrobě nástrojů, jak dokazují nalezené čepelky, které jsou dodnes ostré jako břitva.

Doba bronzová (3500–1100 př. n. l.)

Prozatím se nám nepodařilo identifikovat nálezy, které by mohly patřit tomuto období, ale je velmi pravděpodobné, že v době bronzové lidé kolem Nivicë žili. Balkán byl hustě osídlen velmi specifickými skupinami lidí v těsné interakci s civilizacemi egejské doby bronzové, jako byla např. mykénská kultura. V jižní Albánii bylo odkryto mnoho lokalit z tohoto období.

Doba železná (1100–700 př. n. l.)

V době železné se na Balkáně, hlavně na jeho jihu, formovala řecká antická civilizace. Jižní Albánie byla v centru dění a na jejím území žily řecké kmeny (Chaónští, Mollosíjští, Thesprótští), které zmiňují antičtí autoři. Z rané doby železné jsme identifikovali keramiku, opět z lokality Gusmar.

per, tin, gold and salt raised in power and extra-regional trade became more common. The Balkans was densely populated in this period by various cultural groups who interacted with rich Aegean civilizations like the Mycenaean civilization. Southern Albania has many notable Bronze Age sites and we expect to discover remains of human activities at Upper Kurvelesh too.

*Neolit: keramické zlomky
Neolithics: ceramic fragments
Neoliti: fragmente keramike*

Iron Age (1,100–700 B.C.)

In southern Balkans the Iron Age saw the emergence and evolution of Ancient Greek civilization with southern Albania being in the centre of historical events. Tribes of Chaonians, Mollosians and Thesprotians lived here and are mentioned by ancient historians. We found traces of human activities from Iron Age at the Gusmar site.

kohë Ballkani ishte i populluar me grupe shumë specifike njerëzish që ishin në kontakt të ngushtë me qytetërimi aegjeane (psh. me kulturën e Mikenave). Në Shqipërinë e jugut u zbuluan shumë lokalitete nga kjo periudhë.

*Keramika doby bronzové (Muzeum Butrint)
Bronze Age ceramic handled vessel (Butrint Museum)
Keramika e epokës së bronzit (muzeu i Butrintit)*

Epoka e hekurës (1100–700 para Kr.)

Në këtë epokë u formua në Ballkanin (kryesisht në jugun e tij) qytetërimi grek i lashtë. Shqipëria jugore e sotme kishte një pozitë qendrore dhe në territorin e saj jetonin fise greke (Kaonet, Moloset, Theosprotët) të përmendur nga autorët klasikë grekë. Keramikën nga epoka e hekurit identifikuaam prapë në Gusmar.

Epoka arkaike (700–480 para Kr.)

Që nga viti 700 bregdeti i Epirit i takonte sferës së ndikimit grek të Korintit, i cili gradualisht themelonte një sërë kolonish – më të rëndësishmet ndër këto ishin kolonia e Apolinisë dhe Epidamnosit (Durrësi i sotëm). Atëherë nuk është për tu çuditur që në Gusmar gjetëm një fragment të një ene të madhe keramike (me shumë gjasë të tipit hidria) që ka origjinën e saj në Korint.

Archaické období (700–480 př. n. l.)

Již kolem roku 700 patřilo epirské pobřeží do sféry vlivu řeckého Korintu, který postupně založil řetězec kolonií s nejdůležitějšími v Apolonii a Epidamnu (římské Dyrrachium a dnešní Durres). Není proto divu, že jsme na lokalitě Gusmar našli zlomek velké keramické nádoby, patrně hydrie, který pochází z oblasti Korintu.

Klasické období (480–320 př. n. l.)

V klasickém období se pozornost v oblasti stáčela hlavně k orakulu v Dodóně, která byla společně s Delfami nejprestižnější věštinou řeckého světa. V roce 370 př. n. l. byl Epirus sjednocen Aeakidskou dynastií, která odvozovala svůj původ od mytického Achilla a dále Aekida, krále Aeginy. Opět z lokality v Gusmaru pochází několik zlomků pohárů vyrobených v Athénách. To je velmi důležité, protože se jedná o picí nádoby, jejichž přítomnost dokládá existenci urbánního způsobu života a čilé kontakty mezi oblastí horního Kurveleshe a velkými centry na pobřeží.

Archaic period (700–480 B.C.)

The coast of Epirus was in the sphere of influence of ancient Corinth already around the year 700 B.C. Corinthians established their colonies at Apollonia and Epidamnus (roman Dyrrachium, today's Durres). Merchants already found their way into Gusmar pass at this time as we found hints of their activities in the form of fragment of large imported vessel, most likely hydria, produced in the area of Corinth.

Classical period (480–320 B.C.)

The oracle at Dodona became an important place in Epirus region in Classical period. Together with the sanctuary at Delphi they were the most prestigious oracles of the Greek world. Aeacidae dynasty unified Epirus into a single state in 370 B.C. The Aeacideans claimed the origin of their dynasty to mythical Achilles and Aecides, the king of Aegina. At Gusmar site we identified fragments

Epoka klasike (480–320 para Kr.)

Në këtë periudhë orakulli në Dodonë u bë pika më e rëndësishme e rajonit – ky bashkë me orakullin e Del-fave ishin vendet më prestigjioze të botës greke të kësaj karakteristike. Në vitin 370 para Kr. dinastia Aekidejike bashkoi Epirin (prejardhjen e vet mori nga Akili dhe Aekidi, mbreti i Aeginës). Në Gusmar gjetëm disa fragmente të filxhanëve të prodhuara në Atinë. Kjo është shumë e rëndësishme, sepse artefakte të tilla përfaqësojnë enët pijore që dëshmojnë ekzistencën e menyres urbane të jetesës dhe kontakteve të gjalla në mes të Kurveleshit dhe qendrave të mëdha në bregdetin.

Epoka helenistike (320–146 para Kr.)

Mbreti Pirhos i përballonte shtypit të romakëve të cilët shikonin Epirin si një rajon nevralgjik për një avancim të ardhshëm në këtë krahinë. Beteja që u bënë në kuadër të kësaj fushate e rraskapitën Epirin dhe ky pastaj është

Práce na základně
Documentation activities
Puna në bazën e arkeologëve

Archaické období – Archaic period – Epoka arkaike
Fragment nádoby importované z Korintu
Ceramic vessel fragment imported from Corinth
Fragmenti i një ene e importuar nga Korinti

Helénistické období (320–146 př. n. l.)

Patrně se nenajde nikdo, kdo by neznal přirovnání k Pyrrhově vítězství. Tento král i jeho nástupci museli čelit tlaku Římanů, pro které byl Epirus klíčovou oblastí pro další postup na Balkán. Tyto bitvy Epirus vyčerpaly a v roce 146 př. n. l. se stal součástí římské říše. Neklidný charakter doby a nejistota v životě tehdejších lidí dokládá množství opevnění a přesun osad na lépe ubránitelné kopce, jako v případě hradu v Borshi.

Z Gusmaru a z Borshe pochází velké množství keramiky dokládající osídlení z tohoto období. Jedná se patrně o nejvýrazněji zastoupené období v rámci našeho průzkumu.

Římské období (146 př. n. l.–pol. 4. stol. n. l.)

V době římské patřila jižní Albánie do senátorské provincie Achaia, Traján vyčlenil Epirus jako samostatnou provincii a na konci 3. století v době Diokleciánových reforem

Klasické období – Classical period – Epoka klasike
Zlomky keramických pohárů z Atiky
Fragments of Attic pottery
Fragmente të gotave keramike nga Attika

of drinking cup of athenian production. The importance of this find is in its character as a feasting vessel which proves the urban life-style at this site and steady contacts with production centres at the coast.

Hellenistic period (320–146 B.C.)

King Pyrrhus of Epirus and his successors had to resist the military pressure from the side of Roman republic. Romans needed Epirus as a strategic point on their attempts to conquer areas further east. Wars with Romans exhausted Kingdom of Epirus that finally surrendered to Roman republican commanders in 146 B.C. The figure of speech “pyrrhic victory” is still used in modern language as synonym for result so devastating for victor that is actually equal to defeat. The unsettled spirit of this period is reflected in large number of fortifications built around older settlements (e.g. Borsh castle) and new outposts established in remote sites in order to increase their defences. At Gusmar site and Borsh castle we identified many artifacts and their fragments from this period.

bërë pjesë i Perandorisë romake. Karakteri i paqetë i asaj kohe dhe pasiguria e jetesës së njerëzve në atë kohë deshmohet nga një sërë fortifikimesh dhe nga shpërngulja e selive në vende më të përshtatshme për një mbrojtje efektive (psh. siç është rasti i kalasë në Borsh). Në Gusmar dhe në Borsh u gjet një sasi e madhe e enëve keramike nga kjo periudhë e cila është e përfaqësuar më shpesh në kuadër të kërkimeve tona.

Zlomky importované helenistické keramiky
Fragments of imported hellenistic pottery
Fragmente të keramikës helenike të importuar

Helénistická keramika z muzea v Tepelenë
Hellenistic pottery in Tepelene Museum
Keramika helenike nga muzeu i Tepelenës

byla rozdělena na Epirus Vetus, tedy starý Epirus, kam patřily oblasti jižně od Vlory, a Epirus Nova (Nový Epirus). Následovala řada dalších územních reforem. Jednalo se o jednu z nejdůležitějších provincií říše.

Zkoumáme možnost, že Římané byli prvními staviteli tzv. Ali Pašova akvaduktu v Bëncë, který nese prvky římské stavby. V jeho okolí jsme našli zlomky keramického potrubí, které patrně patří tomuto období.

Byzantské období (pol. 4. stol.–1205)

Albánie se po rozpadu římské říše stala součástí její východní části, kterou označujeme jako byzantskou. V 6. století byla cílem nájezdů germánských kmenů a v době vlády Justiniana I. (527–565) byly nájezdy prakticky každoroční skutečností. Prameny 5. a 6. století zmiňují 11 měst a 36 pevností v regionu. Na počátku

Roman period (146 B.C.–ca mid-4th c. A.D.)

Southern Albania was included in province of Achaia in Roman period. The emperor Traianus established Epirus as separate province and at the end of 3rd century A.D. in the time of administrative reforms of emperor Diocletianus, it was further divided into Epirus Vetus approximately to the south from today's Vlore and Epirus Nova in the north. Other administrative reforms followed in later phase of Roman Empire. It was the core area of the Empire with its coasts just across the Adriatic sea from Roman Italy. We are studying the possibility that Romans were the first ones to build the aqueduct at Bence, which bears some building techniques used already by them.

Byzantine period (mid-4th c.–early 13th c.)

As the Roman Empire slowly declined, the Albanian territory became part of eastern part of it and later the bearer of ancient culture – the Byzantine Empire. This state was under regular raids of Germanic tribes from 6th century A.D. and under the rule of Justinian I. (527–565 A.D.) the raids occurred annually. In the 5th and 6th centuries A.D. literary sources mention eleven cities and thirty-six forts in the area of southern Albania. At the beginning of 7th century A.D. Slavic tribes moved into the region and mixed with local population. Newly arrived people were Christianised after some time and the situation settled down. At Gusmar site we found pottery fragments attributed to Early Byzantine period

Middle Ages (early 13th–15th c.)

So called Despotate of Epirus was the main political force in the region for this period. A successor state of Byzantine Empire, it emerged as a consequence of the Fourth Crusade at the beginning of 13th century A.D.

Epoka romake (146 para Kr.–gjysma e sh. 4 pas Kr.)

Territori i Shqipërisë së sotme të jugut i përkaste provincës senatoriale Akaia. Më vonë Trajani përcaktoi Epirin si një provincë të pavarur dhe në fund të shekullit 3 (në kohën e reformave të Dioklecianit) Epiri u nda në dy pjesë: Epirus Vetus (Epiri i vjetër ku përkasnin zona

Akvadukt: nejstarší, pravděpodobně římská část
Fragment římského potrubí

Aqueduct: its oldest, probably Roman part
Fragment of a Roman water-pipe

Ujësjellësi: pjesa më e lashtë (me shumë gjasa romake)
Një fragment i ujësjellësit romak

7. století pronikalo do oblasti slovanské obyvatelstvo. Postupně však byla situace konsolidována, obyvatelstvo christianizováno a helenizováno. Z našich sběrů pochází několik zlomků z lokality Gusmar, které patří rané byzantské periodě.

Středověk (1205–pol. 15. stol.)

Období středověku charakterizuje v oblasti tzv. Epirský despotát. Jednalo se o útvary, který vznikl na počátku 13. století jako důsledek 4. křížové výpravy. Do historie regionu také zasahovaly zájmy srbského krále a v polovině 14. století se prakticky celá současná Albánie dostala pod kontrolu albánských klanů. Při našich průzkumech jsme se nesetkali s žádnou keramikou tohoto období, pomineme-li nivický hrad, který zkoumá britská expedice (Univerzita v Bristolu) a hrad Borsh, který se nachází na pobřeží v himarském regionu.

*Nivický hrad
Nivica castle
Kalaja e Nivicës*

*Zlomek hrdla a ucha byzantské transportní amfory
Handle fragment of an amphora vessel
Fragmenti i grykës dhe veshi i një amfore bizantine*

Serbian kings had remarkable influence in the region. Independent albanian clans took over the political power in the middle of the 14th century. Two main sites from this period are in Upper Kurvelesh region – a british archaeological expedition investigates human activities at Nivica castle, and another site is the castle at Borsh.

The Ottomans (16th–19th c.)

Epirus was part of Ottoman Empire since conquest of it's major cities between 1460 and 1468 A.D. until the Balkan Wars in the years 1912–1913. There is a small mosque in Gusmar village, the main building phases

në jug të Vlorës) dhe Epirus Nova. Pastaj bëhej një sërë reformash të tokës. Kjo ishte njëra nga provincat më të rëndësishme të perandorisë. Jemi duke analizuar mundesinë që ujësjellësi i Ali Pashës në Bënç faktikisht u ndërtua për herë të parë nga romakët, sepse ndërtesa ka disa tipare të një strukture romake. Afër ujësjellësit gjetëm fragmente të një gypi keramik që me shumë gjasë i përkët kësaj periudhe.

Epoka byzantine (450–1205 pas Kr.)

Pas shpërbërjes së Perandorisë romake territori i Shqipërisë u bë pjesë e Perandorisë romake të lindjes ose Perandorisë Byzantine. Në shek. 6 sulmohej nga fiset germane dhe në kohën e pushtetit të perandorit Justinian (527–565), këto plaçkitje përsëriteshin pothuajse çdo vit. Burimet e shek. 5 dhe 6 përmendin 11 qytete dhe 36 fortifikime në këtë rajon. Në fillimin e shekullit 7 popullimi sllav filloi të vinte në këtë zonë. Situata stabilizohej gradualisht dhe vendasit bëheshin krishterë. Nga kjo periudhë gjetëm disa fragmente në Gusmar.

Mesjeta (1205–1450)

Periudha e mesjetës karakterizohet në këtë zonë nga prania e të ashtuquajtur Despotatti të Epirit. Ky u krijua në fillimin e shekullit 13 si një pasojë e kryqëzatës së 4. Rajoni gjithashtu u ndikua nga aktivitetet e mbretit të Mbretërisë sërbë të mesjetës dhe në të gjysmën e shekullit 14 pothuajse tërë territori i Shqipërisë së sotme ndodhej nën kontrollin e fiseve protoshqiptare. Në kuadër të kërkimeve tona nuk gjetëm asnjë rast të keramikës nga kjo periudhë (ndoshta me përjashtimin e kalasë së Borshit dhe gjithashtu kalasë së Nivicës, ku bëhen kërkimet nga ekipi arkeologjik nga Bristolu).

Osmanské období (pol. 15. stol.–19. stol.)

Osmanské období začalo v Epiru dobytím jeho hlavních měst v letech 1460–1468 a zůstalo až do balkánských válek (1912–1913). Z tohoto období pochází malá mešita v obci Gusmar, několik zlomků keramiky nalezené v intravilánu obce Nivica a část akvaduktu v Bëncë. Také hrad Borsh byl přestavěn a nad hlavní branou vznikla mešita s minaretem.

Moderní doba

Z tohoto období pochází řada specifických památek. Jedná se o doklady vojenských operací 1. i 2. světové války. Kromě viditelných obranných systémů (např. ohromný opevňovací systém na Kendrevici z 1. světové války, kde byla identifikována řada nápisů italských vojáků) jsme našli desítky nábojnic hlavně řecké armády z období 1936–1939.

Zajímají nás však také sakrální místa poukazující na prolínání jednotlivých kulturních vlivů v průběhu historického vývoje této periferní oblasti, stejně jako kontinuitu paměti místních obyvatel. Kromě nich i pozůstatky infrastruktury a exploatačních aktivit období reálného socialismu, i památníky z této doby.

Co plánujeme do budoucna?

Čím více poznáváme oblast horního Kurveleshe i celý region západně od Tepelenë, tím více je nám zřejmé, že oblast poskytuje množství zajímavých míst a témat, které izolované skupinky archeologů rozhodně nedokážou prozkoumat. V Nivici působí další tým archeologů z britského Bristolu, který se zaměřil na osídlení nivického hradu. My sami plánujeme rozšíření našeho týmu o další specialisty. Rádi bychom také prostřednictvím našich aktivit propagovali archeologii v regionu a otevřeli cestu

*Zřícenina mešity u Gusmaru
Nivica: keramika 18.–19. století*

*Ruins of a mosque near Gusmar
Nivica: pottery of 18th–19th c.*

*Rrënojat e xhamisë pranë Gusmarit
Nivica: keramika e shekujve 18 dhe 19*

of Bence aqueduct and also pottery shards identified at Nivica village come from this period. The castle at Borsh undertook a significant reconstruction and even a mosque with minaret was built in vicinity of the main gate.

Periudha osmane (1450 – shek. 19)

Periudha osmane në territorin e Epirit filloi me pushimin e kryeqytëteve të tij në vitet 1460–1468 dhe ky ka mbetur nën kontrollin osman deri në Luftat ballkanike në vitet 1912–1913. Gjatë kësaj periudhe u ndërtua xhamia e vogël në Gusmar dhe u rindërtua kalaja e Borshit ku u shtua xhamia me një minare. Periudhës në fjalë gjithashtu i përkasin disa fragmente keramike të gjetura në Nivicë dhe një pjesë e ujësjellësit në Bëncë.

Përveç kësaj ka edhe disa monumente specifike të tjera nga kjo periudhë. Këto janë dëshmi të operacioneve ushtarake të luftës parë dhe dytë botërore (psh. sistemi i gjerë fortifikimesh në majën e Kendrevicës nga lufta e parë botërore ku gjetëm disa shkrime të ushtarëve italiane). Gjetëm edhe dhjetra fishekë (kryesisht të ushtrisë greke) nga periudha e viteve 1936–1939.

Na interesojnë edhe vendet fetare të ndryshme që tregojnë një përzjerje të ndikimeve kulturore gjatë zhvillimit historik të këtij rajoni në periferi si dhe vazhdimësia e kujtesës së vendasve. Gjithashtu edhe mbetjet e infrastrukturës dhe aktiviteteve eksploative në kohën e socializmit dhe lapidaret nga kjo periudhë.

Çfarë planesh kemi për të ardhmën?

Sa më shumë zbulojmë rajonin e Kurveleshit të sipërm dhe tërë territorin në perëndim të Tepelenës, aq më shumë kuptojmë që ky rajon na ofron një sasi të madhe vendesh dhe temash që nuk mund të eksplorohej në menyrë të mjaftueshme nga një grup i vogël arkeologësh. Në Nivicë punon edhe një ekip tjetër arkeologjik që përqendrohet te banimi historik i kalasë. Ne do të donim të zgjerim ekipin tonë duke shtuar ekspertë të tjerë. Do të donim tu bënim reklamë aktiviteteve arkeologjike në këtë rajon dhe tu hapim rrugën ekipeve të

dalším archeologickým týmům, a tím pádem i hlubšímu poznání oblasti jako celku.

My sami bychom rádi pokračovali ve výzkumu lokality Gusmar, kde plánujeme odhalit některé z pozůstatků staveb patrných na povrchu. Naším cílem je potvrdit náš předpoklad, že Gusmar byl centrem umístěným v průsmyku spojujícím dvě údolí, která umožňovala spojení údolí řeky Vjosa a pobřeží právě přes horní Kurvelesh. Rádi bychom zjistili, jaký byl charakter tohoto osídlení v průběhu věků a jak se měnil jeho rozsah.

Dalším cílem je stavebně-historický průzkum akvaduktu v Bëncë, rekonstrukce jeho průběhu a přesné datování. Naším cílem je také průzkum sakrálních míst, jejich vzájemných prostorových vazeb, stejně jako jejich vztah k jednotlivým civilizačním vlivům, jež dokázaly tento periferní region v průběhu historie zásáhnout. Nedílnou součástí bádání je také dokumentace a interpretace přítomných opevňovacích struktur coby nejnovějších dokladů o válečných střetnutích a snahách o podmanění tohoto nepřístupného regionu.

Náš tým se příští rok rozšíří o geologa, hydrogeologa, botanika, pedologa, specialisty na paleolit, archeologii války, ale také skupinu studentů z různých zemí včetně Albánie, kteří se s námi budou učit, jak číst minulost ze současné krajiny. Plánujeme, doufáme a těšíme se na spolupráci s albánskými archeology, ale také s obyvateli horního Kurveleshe, kteří se stali našimi přáteli. Bez jejich pomoci by náš projekt nebyl možný. Za jejich dosavadní spolupráci a přijetí do místní komunity jsme jim velmi vděční.

Modern times (20th c.)

Recent past brought many activities into the area. There are extensive traces of military presence during the First and Second World war. Fortifications and defensive trenches at the peak of Kendrevica mountain from the First World war with identified inscriptions made by Italian soldiers who stayed here as garrison. We found dozens of cartridges of Greek army manufactured in years 1936–1939. We also study religious sites documenting the blending of cultures throughout the history and the continuous spirituality of local people. Apart from that our research includes the remains of infrastructure and mining activities from the epoch of socialism and its commemorative monuments.

What do we plan for future?

As we keep exploring the region west of Tepelene, it is more and more obvious to us that single isolated groups of researchers are not able to fully analyze so vast large area and further cooperation of more archaeological teams is necessary. There is another archaeological expedition from British Bristol operating at Nivica with focus on Nivica castle. We also plan to include more specialists in our team for next seasons. We would like to spread the knowledge about the region through our activities and help other archaeological teams establish their expeditions.

We would like to focus our research on Gusmar site where the next step would be excavation of some key structures we identified until now on the surface. Our aim is to investigate the extent of the site that we believe to be the

tjera arkeologjike që do të punonin këtu – ashtu që të zgjerohet njohuria mbi këtë rajon në tërësinë e tij. Ne vet do të donim të vazhdonim me kërkimin në lokalitetin e Gusmarit, ku duam të zbulojmë mbetje të disa ndërtesave të fshehura në sipërfaqen. Nëpërmjet kësaj duam të konfirmojmë hamendjën tonë që Gusmari ishte një qendër i pozicionuar në qafën që lidh dy lugine – ashtu lidhjet lumi Vjosa me bregdetin nëpër Kurveleshin e sipërm. Do të donim të dinim çfarë ishte karakteri i këtij banimi me kalimin e kohës dhe si shndërrohej gjerësia e tij. Përveç kësaj do të donim të fillonim me një eksplorim arkitektonik-historik të ujësllësit në Bën dhe datimin e tij të saktë.

Gjithashtu duam të eksplorojmë vendet fetare, lidhjet hapësinore midis tyre dhe marrëdhënie të tyre me ndikime individuale qytetërimi që ndikuan këtë rajon në të kaluarën. Një pjesë e pandashme e kërkimit tonë është dokumentimi dhe interpretimi i fortifikimeve të gjetura të cilat shërbejnë si dëshmi të freskëta të përleshjeve ushtarake dhe përpjekjeve me qëllimin e pushtimit të këtij rajoni të izoluar. Në vitin e ardhshëm ekipi ynë do të zgjerohet me një geolog, hidrolog, botanik, pedolog, me specialistët për epokën e paleolitit, por edhe me studentët të arkeologjisë nga vende të ndryshme përfshirë edhe Shqipërinë – këta do të mesojnë se si mund të lexojnë të kaluarën nga peizazhi i sotëm. Mezi presim të bashkëpunojmë me arkeologët shqiptarë edhe me banorët e Kurveleshit të sipërm, të cilët u bënë shokët tanë. Puna jonë nuk do të ishte e mundshme pa ndihmën e tyre. Jemi shumë mirënjohës për bashkëpunimin e deritanishëm edhe për mikpritjen që na ofruan vendasit.

Stogu: pohanská svatyně stojící na místě byzantského kostela

*Stog: pastoral shrine built on a Byzantine church/chapel
Stogu: një faltore pagane në vendin e një kishe bizantine të zhdukur*

*Nábojnice řecké armády, 2. světová válka
WWI bullet shells of Greek Army
Një fishek i ushtrisë greke, lufta e dytë botërore*

key centre guarding the mountain pass and connecting two important and densely inhabited regions – the valley of Vjosa river and the coast around Borsh and Himare.

Another objective is technological-historical research of Bence aqueduct and precise chronological classification of different building phases.

Studying of religious sites, their spatial relations and influences of changing cultural background on them is the third goal of our expedition. Documentation of battlefield structures and remains from recent history and their interpretation in wider frame is the fourth task we would like to focus on.

For the next season our team will include geologist, hydrogeologist, botanist, pedologist, specialists on paleolithic archaeology, battlefield archaeology, but also a group of students, who will be learning how to interpret history from landscape. We are looking forward for collaboration with albanian archaeologists and locals from Upper Kurvelesh who welcomed us with warm friendly approach and without whom our project is impossible to carry out. We are very grateful for all help from the community of Nivica.

*Zákop 1. světové války na Kendrevici
WWI ditch on Kendrevica Mt.
Një llogore nga periudha e luftës së parë botërore në
Majën e Këndrevicës*

*Den otevřených dveří na základně
Sběr informací od místních obyvatel*

*Open day for public at our temporary archaeological-base
Learning from the locals*

*Mbledhja e informacioneve nga vendasit
Dita e derës së hapur në bazën e arkeologëve*

Gusmar: nároží stavby viditelné na povrchu
Gusmar: building-corner visible on surface
Gusmari: këndi i një ndërtese së dukshme në mbi tokë

Bënçë: tzv. Ali Paşûv akvadukt

Bence: so-called Ali Pasha Aqueduct

Bënça: i ashtuqajtur ujësjellësi i Ali Pasha Tepelenës

*Bënçe: nejstarší část akvaduktu
Bence: the oldest part of the aqueduct
Bënca: pjesa më e vjetër e ujësjellësit*

Cesty horním Kurveleshem v čase a prostoru

The roads of Upper Kurvelesh through time and space

Udhëtimet nëpër Kurveleshin e Sipërm në kohë dhe hapësirë

Editorka: Věra Klontza-Jaklová

Text: Věra Klontza-Jaklová, Stanislava Kučová, Robert Dobra, Sue Bridgford

Překlad: Robert Dobra, Iveta Navrátilová, Tomáš Pavloň

Grafická úprava: Iveta Navrátilová

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno ve spolupráci s Velvyslanectvím České republiky v Tiraně

1. vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9711-7

**MUNI
PRESS**

**MUNI
ARTS**

Embassy of the Czech Republic in Tirana

MUNI
PRESS

MUNI
ARTS

Embassy of the Czech Republic in Tirana

Salmastraki
(inhabited)
(anc. MALHACE)

Magoula
Korinta

Telesidhi
Korinta

Pantokratoras

Skala

Markatas

Pharmako-
Youni

Lepthorion

Kouranathi

Kouranathi